

"Ртањске искре"

годишњак Јавне библиотеке "Бољевац" за 2022. годину

објављено
маја, 2023. године

Уредништво:

Зорица Масловарић
главна и одговорна уредница
Маја Радовановић
уредница
Милан Орлић
уредник

Издавач:

Јавна библиотека "Бољевац"
Кнеза Милоша 4
П.Ф. 13 19370 Бољевац
тел. +381 (0)30463390
info@bibliotekaboljevac.org.rs
www.bibliotekaboljevac.org.rs

Тираж: 200 примерака
ISSN 2956-2074

*Идејно решење и дизајн корица и књижног блока,
коректура, лектура, редактура, прелом и припрема за штампу:*
"Мали Немо"

Штампа:

Скрипта интернационал, Београд

Објављивање годишњака
"Ртањске искре"
омогућила је Општина Бољевац

Илустрације у броју:

Гордана Амарис

САДРЖАЈ

Зорица Масловарић РЕЧ УРЕДНИКА	5
---	---

ВРЕМЕ ПРОШЛО, ВРЕМЕ САДАШЊЕ

Јаворка Гојковић ПОЧЕЦИ ПОЗОРИШНОГ ЖИВОТА У БОЉЕВЦУ (ДА ЛИ ЈЕ ЗАХВАЉУЈУЋИ БОГИЊИ ТАЛИЈИ БОЉЕВАЦ ДОБИО СТАТУС ВАРОШИ)	7
Биљка Петровић РТАЊСКЕ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ	11
ПЕРГАМЕНТ РТАЊ	11
Драгана Драготић УМЕТНИЧКИ ХОРИЗОНТИ БОЉЕВЦА	12
Стеван Стефановић ТАЈНЕ КУЧАЈСКИХ ПЛАНИНА	16
Радолуб Маринковић НАПИСАНО ЛЕВОМ РУКОМ	22
ПРЕ САМО ДВА МИНУТА	24
ПРИЋИ (РАТ ЈЕ ГЛУПОСТ)	25

НЕЗАБОРАВ

Гост рубрике - Милан Орлић ИЗ БРОДСКОГ ДНЕВНИКА	28
Живомир Тасић КОВАНИ ОПАНЦИ (КОВАНИЦЕ, КОРУБЕ).....	32
Филип Пауњеловић ВОЈНА	42
Бранислава Живановић ХЛЕБ НАШ НАСУШНИ	43
Горадана Бекчић У СУСРЕТ ДАНУ ЖЕНА ИЛИ КАКО ЈЕ ТО ПОЧЕЛО У САД	45

СВЕТ У МЕНИ

Гост рубрике - Даница М. Савић У КОФЕРУ ВИШЕ НЕМА МЕСТА	47
--	----

Зоран Глишић	
ПИЈУ	53
Небојша Јанковић	
ТРАЖИМ ПРИМИРЈЕ	54
Вујка Фишић	
КАКО САМ НЕМА	55
МОЖДА	55
О МОМ ТАТИ	55
БУЂЕЊЕ	57
Иванка Праштало	
ПОСМАТРАЧ ЖИВОТА	58
ЧЕЖЊА	58
ОЧЕКУЈЕМ	59
ЧУВАЋУ ТЕ ЖИВОТОМ СВОЈИМ	60
ПРОКЛЕТА КУЋА	61
Гордана Амарис	
СЛИКАМ ТЕ...	62
ОКА ТВОЈА ДВА	63
Синиша Карабашевић	
ПОТРАЖИ МЕ	65
Гордана Караловска	
ЗАУВЕК НАДА	66
Андријана Преметарев	
ЉУБАВ ПОБЕЂУЈЕ	68
Нада Петровић	
ЈА САМ НЕУМОЉИВА	71
НЕМИРНА ПРОЛАЗНОСТ	71

ИСКРИЦЕ

Гост рубрике - Срба Такић	
ЉУБАВ ЈЕ ПОСЕБНО АГРЕСИВНО СТАЊЕ	73
Маја Радовановић	
ПЕТ ГОДИНА ЗА БУДУЋНОСТ	78
ОД ШКОЛЕ СЕ БРЗО РАСТЕ	81
ОН ЈЕ ЗДРАВ	82
Петра Јовић	
НАЈЛЕПШЕ ЧУДО ИЗНАД БОЉЕВЦА	84
ПИСМО ОД НЕПОЗНАТЕ ОСОБЕ	85
Маша Смиљковић	
МОНТЕВИДЕО	86
Миња Николић	
СВЕМИР У НАМА	87

ДИРЉИВА ПЕСМА	88
Димитрије Балашевић ЗИМСКА НОЋ	90
Хана Николић ДЕВОЈЧИЦА СА ЦВЕТОМ У КОСИ	91
Адријан Раденковић ВОЈНИЧКА МАЈКА	92
Нина Илић НОЋ БЕЗ МЕСЕЧИНЕ	93
Драгица Тасева ЗАБОРАВЉЕНО ПРОЛЕЋЕ И ЉУБАВ	95

Реч уредника

Под покровитељством већа Савеза синдиката општине Бољевац и Самоуправне интересне заједнице културе општине Бољевац осамдесетих година прошлог века у Бољевцу су одржавани Сусрети другарства. Ауtorsка остварења учесника Сусрета остала су забележена у зборнику поезије названом "Ртањске искре". Завичајна збирка Јавне библиотеке "Бољевац" чува издања "Ртањских искри" од 1982. до 1987. године.

"Одговоран за све што је написано у овој књизи и у ред доведено", за издања у 1982. и 1983. години, био је наш Момчило Милошевић. Господин Милошевић одговорност над "Ртањским искрама" од 1984. године дели са Вучић Љиљаном, која ће 1987. године бити представљена као једини "главни и одговорни уредник". За сва издања госпођа Вучић је "(бригу водила) да сва слова и речи буду на броју и тачно исписана". Свих тих година зборницима је "дао мере и изглед, украсио и живописао" Зоран Вучић. Миодраг Лазаревић се појављује као "технички уредник" 1987. године.¹

"Ртањске искре" су представљале локалне ауторе и сензибилитет бољевачких литерата.

У жељи да сачувамо спомен на време инвентивних и уметности посвећених људи, покрећемо Годишњак истог имена, али са циљем представљања свих који су својим учешћем у нашим програмима, директно или индиректно, обележили претходну годину.

Пред вама су необјављени радови првенствено наших суграђана али и аутора књижевних остварења која су вам представљена током 2022. године - прве године рада Јавне библиотеке "Бољевац".

Уводни текстови Јаворке Гојковић, Радољуба Маринковића, Биљке Петровић, Драгане Драготић осветљени су дахом прошлих времена, али учитани у наш саврмени тренутак као подсетник на културне вредности које треба да следимо. Јереј Стеван Стефановић нам оком путописца разоткрива природу која нам је подарена.

Кроз рубрику "Незаборав" представљамо вам Бољевчане Живомира Тасића и Филипа Пауњеловића, као чуваре прича и песама ових крајева. Наша веза са другим културама и памћењем света разоткрива се у текстовима Браниславе Живановић и др Гордане Бекчић.

У рубрици "Свет у мени" поново скрећемо пажњу на награђиваног песника и књижевника, Милана Орлића и представљамо групу бољевачких поета: Небојшу Јанковића, Вујку Фишић, Иванку Праштало, Гордану Амарис, Сенишу Карабашевића и Наду Петровић. Придружују им се награђиване песникиње нашег побратимског града Кавадарца, С. Р. Македонија, Гордана Кароловска и Андријана Преметарев.

Посебну пажњу у "Ртањским искрама" посветили смо нашим најмлађим песницима, "Искрицама", који ће чувати пламен литерарног стварања: Петри Јовић, Маши Смиљковић, Мињи Николић, Димитрију Балашевићу, Хани Николић, Адријану Недељковићу, Нини Илић и Кавадарчанки Драгици Тасевој. Напредак Искрица будно ће наставити да прати Јавна библиотека "Бољевац" и њихов педагог и песникиња, Маја Радовановић.

Захвалност на подршци и учешћу у богаћењу "Ртањских искри" 2022. дугујемо судији Зорану Глишићу и књижевницима, Даници М. Савић и Срби Такићу.

1 Наводи су преузети из импресума "Ртањских искри" (1982-1987).

ВРЕМЕ ПРОШЛО, ВРЕМЕ САДАШЊЕ

ПОЧЕЦИ ПОЗОРИШНОГ ЖИВОТА У БОЉЕВЦУ

Да ли је захваљујући богињи Талији Бољевац добио статус вароши?

Бољевац (Испод Р'тња)

Овде у Бољевцу давала је на нову годину дружина Бољевачка представу „Бој под кројом“.

На овој представи скупило се толико света да није могло све у сали стати.

Представа је испала врло добро и у толико могу казати да је позориште Београдско боље окићено, а иначе овом приликом у представи смем је упоредити са Београдским.

Нека је лепа хвала дружини Бољевачкој која се потруди да овакво добро дело у овој околини први пут на јавност изнесе, желећи јој и у напредак још бољу охоту на то.

Дружина Бољевачка овом приликом показала је, да Бољевац не заслужује више назив „Село“, но име варошице, но ваљда је већ дошло време да се она многогодишња молба Бољевчана налазећи се пред господином министром унутрашњих делао односно отварања варошице реши.

2. јануара 1874. год.

*У Бољевац
СТ. Живковић*

Ил.

Овако гласи изворни текст бољевачког трговца Илије Стојановића, објављен 2. фебруара 1874. године у крагујевачком листу „Јавност“.

Да ли је и колико овај текст утицао на поменутог министра унутрашњих дела по питању жеље мештана за добијањем статуса вароши није познато, али се зна да је 10. септембра 1875. године, Бољевац, у то време село и седиште среза, званично проглашен варошицом.

Шездесетих и седамдесетих година 19. века Бољевац је већ имао школу, нову цркву Св. Илије, читаоницу, основану 1869. године, што говори о растућим потребама његових житеља за уметничким и културним садржајима.

Покретачи позоришног живота у Бољевцу били су учитељ Радивоје Миленковић и свештеници Милија Петровић и Маринко Ивковић.

Позоришни живот као и сам развој варошице заустављен је

српско-турским ратовима, а рад позоришне дружине је обновљен 1910. године формирањем „Дилетантског позоришта Звезда“. Иницијативу за формирање Дилетантског позоришта покренуо је трговац Александар Ристић, а његов брат, Светозар Ристић је писао да је позориште *састављено из редова грађанства обојег пола, без обзира на професију – друштвени положај. Слога и љубав ка уметности, ка богињи Талији приљубили су све уз ову корисну установу, која у часовима одмора, целога овом крају пружа најлепше забаве, поуке и душевне хране.*

Двадесетих година прошлог века изведено је више од десет представа, које су, како бележи С. Ристић: *Наилазиле код публике на неописив одзив, а што је најглавније, заинтересовало је и наш сеоски живаљ.*

О интензивном позоришном животу у то време сведочи бројност позоришне дружине „Звезда“. Забележена имена глумаца и глумица поткрепљује тврдњу С. Ристића о њиховом различитом друштвеном статусу. Међу глумицама се помињу Добрила и Емилија Јанковић, кћери Томе Јанковића, контролора дувана; Христина и Даница Миљковић, кћери Ристе Миљковића, столара; Десанка Китићева, кћерка кочијаша Димитрија Китића; Рахила Павловићева, кћерка лебара Милана; Иванка Богојевићева, кћерка кафеције Михајла; Анка Јовановићева, кћерка механције Наума; Милка Нешићева, кћерка свештеника Љубомира Нешића; Мица Лифкићева, кћерка кафеције; Видослава Марковићева, кћерка трговца; Наталија Најдићева, кћерка војног музиканта, итд. Међу глумцима је највише било трговаца – Александар Ристић, Стеван М. Богојевић, Радомир Ж. Урошевић, Миленко Р. Марковић, Миливоје и Михајло Павловић, Љубомир Живковић, Ђурђе Вељковић, Војислав Богојевић, Сава Живковић, Милан Урошевић, Милутин Томић. Чланови дружине су били и кројачи Крста Миладиновић и Михајло Николић; Жика Сибиновић, касапин; Исидор Николић, кафеција; Миомир Николић, обућар; Живојин Никодијевић, ђак; Драгољуб Живадиновић, земљоделац; Драгољуб Стевановић, свештеник.

О успону позоришног живота двадесетих година прошлог века сведочи податак да је 1925. године формирана позоришна дружина, коју су чинили само учитељи бољевачког среза, а због бројности, била је подељена у две групе. Учитељ Милан Поповић је водио групу која се састајала у селу Боговина, а место састајања и проба дружине учитеља Адама Богосављевића било је село Планиница, које је у то време припадало бољевачком срезу. Учитељска позоришна дружина је радила до почетка Другог светског рата.

Друштвени живот Бољевчана крајем 19. и почетком 20. века развијао се паралелно са успоном занатства, трговине те повећањем

броја становника и повезивањем варошице са другим деловима тадашње Србије. Зграда поште у Бољевцу је изграђена 1891. године и у то време је била међу најлепшима у Србији. На периферији насеља, 1895. године, изграђена је болница, а исте године је отворен и пут према Параћину преко превоја Честобродица, што је била једина саобраћајна веза са Поморављем. Пруга уског колосека изграђена је тек 1911. године. Бољевац је 1908. године добио новчани завод, односно „Бљевачку приврдно банку“, а 1911. године је отворена и прва апотека „Светог Ђорђа“, власника Миливоја Брозичевића.

Фудбалски клуб формиран је 1922. године, а покретач „Спорт клуба Ртањ“ био је бољевачки трговац, књижар и глумац аматерског позоришта, Душан Томић.

На темељима старе школе, која је порушена приликом повлачења окупаторке војске 1918. године, подигнута је нова школска зграда 1923. године, а свој допринос приликом отварања нове школе дало је и аматерско позориште „Звезда“.

Први хотел, познат под именом „Јелена“, изградио је Сава Видојевић 1926. године, а зграда у центру Бољца стајала је све до деведесетих година када је порушена. Исте године када и хотел, варошица је добила електрично осветљење, а две године касније прорадио је и први локални водовод. У време између два светска рата, у Бољевцу је било активно и Соколско друштво, организовани су балови и забаве те је формиран нови грађански слој који се по манирима и друштвеном животу није разликовао од оног у већим градовима.

Други светски рат је променио живот становника варошице, а кад је о позоришту реч, традиција се наставила само неколико година по завршетку рата, тачније, 1949. године, када је формирано Културно-просветно друштво „Ивко Ђоловић“.

Први наступ драмске секције друштва, са комадом „Моравка“, уприличен је поводом прославе 1. маја. Прву генерацију послератних глумаца су чинили потомци, односно деца предратних глумаца те је тако позоришна традиција наставила да живи. До краја педесетих година премијерно је одиграно више од десет представа. Искусној екипи старијих глумаца шездесетих година су се прикључили и млађи чланови, међу којима су били Радмило Милић, Нада Филиповић, Смиља Филиповић, Предраг Раденковић, Милена Цветковић, а крајем шездесетих активни чланови драмске секције постали су и ученици ондашње гимназије „Моша Пијаде“ - Нада Тодоровић, Ружица Љубеновић Здравко Јелић, Драгиша Радивојевић, Славко Илић, Момчило Милошевић, Миланка Милић, Милан Марковић, Драгица Јеремић, Зора Сојановић, Душан Томић. Током седамдесетих и осамдесетих година било је доста успешних

позоришних сезона. Из тог периода се памте представе „Вук Бубало“, „Хамлет из Мрдуше доње“, Љубинко и Десанка“, „Чарлијева тетка“, која је на регионалним сусретима аматерских позоришта заузела прво место. Запажене роле у овој представи су остварили Љиљана Стојадиновић, Љубиша Милетић и Бора Миленовић. Деведесетих година позориште је вратило свој стари назив „Звезда“ а то време се памти по представама „Госпођа министарка“, „Ноћ лудака у Господској улици“, „Једна жена а три мужа“, „Мрешћење шарана“, „Радован трећи“, „Кротка“, „Зла жена“, „Путујуће позориште Шопаловић“. Почетак новог миленијума обележила је представа „Телава певачица“. Значајан редитељски печат осамдесетих, па све до краја деведесетих година, позоришту „Звезда“ дали су песник Момчило Милошевић, судија Зоран Глишић, и професорка српског језика, Нада Петровић.

Аматерско позориште је у Бољевцу било активно до почетка двехиљадитих, а 2004. године је обележено 130 година од оснивања прве позоришне дружине. Пригодна свечаност је одржана у Културно-образовном центру уз учешће глумаца старије и млађе генерације који су приредили својеврсни времеплов кроз монологе, почев од прве послератне представе „Моравка“, потом „Госпође министарке“, до монолога Порфирија Петровића из представе „Злочин и казна“. Ликове су оживели гимназијалци Стеван Илић и Александра Стојковић и глумци ветерани Зоран Глишић и Нада Петровић.²

Уместо коментара, текст о позоришном аматеризму у Бољевцу завршићемо речима Лоренса Оливијеа, великана глуме 20. века:

„Верујем да је у великом граду, или чак у малом граду или селу, велико позориште споља видљив знак унутрашње и вероватне културе.“

² За писање овог текста коришћени су подаци из документације Музеја „Тимочке буне“ у Бољевцу.

Ртањске вечери поезије

Ртањске вечери поезије, као подсећање на некадашњу значајну манифестацију, одржане су у оквиру пројекта “Бољевац – Кулин добар сусед и пријатељ” 21. септембра 2007. године. Био је то један од најбољих пројеката суседске сарадње Европске уније за ту годину.

Учесници Ртањских вечери поезије били су песници из Бугарске: Јордан Јончев, Силвија Христов, Данка Анина, Емил Дичев и Маргарита Иванова Влчева, а из Србије: Горан Траиловић, Душан Н. Павловић и Хамид Кабадаја. Поезију су те вечери рецитовали Ненад Радосављевић и Зоран Глишић.

У срдачној и ведрој атмосфери сусрета, људи сличног сензибилитета размењивали су књиге, посвете и часописе. Поезија је уточиште и промишљање о темама и дилемама прошлих и садашњих времена, јер песници су сензибилна бића које све дотиче. Било да завиримо у поезију Јордана Јончева, написаној и на бугарском и на српском језику, или Хамида Кабадаје, као и других учесника овога догађаја, затичемо љубав и друге вечне теме и митове садашњих и прошлих времена.

Домаћин песницима био је Културно-образовни центар Бољевац. Учеснике Ртањских вечери поезије примио је и председник општине Бољевац, др Небојша Марјановић. Он је песницима рецитовао своју песму из ученичких дана и песму “Долап” Милана Ракића.

Том приликом истакнут је значај сарадње две пограничне општине, Куле и Бољевца, која се одвија дуги низ година.

Пергамент Ртањ

Ликовна колонија “Пергамент Ртањ” препознатљива је међу сличним ликовним догађајима по истраживању пергамента као ликовног медијума. Овај материјал је миленијумима коришћен за писање, али је у овом уметничком експерименту препознат као инспиративан за различите ликовне технике и изразе од класичних до савремених концептуалних остварења

Учесници колоније су значајни уметници различитих ликовних оријентација и генерација, из многих земаља света.

Дела настала у уметничкој радионици у подножју планине Ртањ и атељеима уметника изложена су у Палати УНЕСКО у Паризу 2010. године и касније у многим музејима и галеријама у земљи и иностранству.

Овај пројекат остварен је у организацији Културно-образовног центра Бољевац, а селектор и аутор концепта је Лепосава Милошевић-Сибиновић, инспирисана креативним спајањем традиционалних заната и савремених ликовних тенденција. Сваки комад коже штављене у занатској радионици Драгише Јовановића, специфичне структуре, одсјаја и прозирности, био је надахнуће за многоструке уметничке коментаре.

Дела су најпре рађена на напи и пергаменту 2007. године, а од 2008. до 2011. године само на пергаменту. Аутори, чија су дела остала у фондусу Културно-образовног центра Бољевац након ових одржаних колонија, су: *Милета Продановић, Лепосава Милошевић-Сибиновић, Весна Марковић, Ана Зое Поп, Ренате Кристин, Милан Сташевић, Мања Валда, Маја Фолтић, Милан Тепавац Тарин, Илона П. Борос, Тијана Фишић, Тања Ђокић, Саша Панчић, Слободан Јелисијевић, Ненад Костић, Јармила Вешовић, Милош Сибиновић, Весна Голубовић, Миљана Ранчић, Муриз Чоковић, Љиљана Бурсаћ, Јована Длачић, Велизар Крстић, Миона Марковић, Алиса Чабеј, Христина Карђилов и Гордана Олујић Ђошић.*

Поковитељи овог пројекта су били Министарство културе Србије и локална заједница Бољевац.

Уметнички хоризонти Бољевца

Бољевац је својом дугом традицијом, када је уметност у питању, поред претходних колонија и колонијом „Бољевац“ доказао да је једно велико стециште стварања савремене уметности у којој су уметници својим индивидуалним и препознатљивим сликарским одликама оставили за собом уметничка дела, утискујући на њима свој доживљај који су предели Бољевца оставили на њих, било у препознатљивим мотивима или симболично у осећају које је ово место изазивало у њима. Ликовна колонија „Бољевац“ је први пут одржана у јуну 2014. године од када се, у континуитету, организовала наредних седам година, и окупљала сликаре из целе Србије.

Природна локација Бољевца смештеног у долини Црног Тимока у подножју планине Ртањ, окруженог пећинама и изворским врелима, даје овом месту посебност и чини га инспиративним за уметничка стварања што, такође, представља и основну специфичност ове ликовне колоније па и не чуди што, иако је тема била слободна, уметници су углавном остали инспирисани природним богатством и лепотама општине Бољевац пре свега планином Ртањ која доминира овим крајем, што је била и најчешћа тема уметника.

Циљ ликовне колоније „Бољевац“ био је оплемењивање и богаћење бољевачке уметничке сцене, што је постигнуто, као и даљи развој културе у овој општини која има културно – уметничку традицију и значајну историјску прошлост, као и повећање заинтересованости за дела модерне уметности, али исто тако и упознавање уметника са природним лепотама ове општине и њеним културним споменицима. Док је међусобно упознавање уметника и размена искустава, дала посебну драж оваквим видовима окупљања, након којих је уметнички фонд Културно–образовног центра Бољевац, постао богатији за неколико уметничких дела.

Ову изузетну збирку уметничких дела чини један широк спектар стилова, техника и мотива. Уметници су, од калиграфског пера, преко лазурних потеза кичице до пастуозног наноса боје шпахтлицом на платну, и комбиновањем слике и плитког рељефа, оставили лични печат и у своја дела унели вибрацију сопственог бића... Поред разноврсности мотива и техника, дела се стилски одликују различитошћу у начину изражавања, од реализма преко импресионизма и експресионизма где су још увек видљиви облици, до интерактивних слика које теже да изгубе сваки вид фигуре и

пређу у апстракцију изграђену обојеним равним површинама или попут слика акционог сликарства потпуно одбацују геометријске облике стварајући тако једну нову реалност.

Док са једне стране можемо видети слике настале слагањем боје на платну густим наносима, подсликавањем и пастуозним потезима сликарске четкице или шпахтлице где уметник, често комбиновањем боје са другим материјалима, ствара једну нову реалност поигравајући се структуром слике и експресијом свог геста у којој се облик готово губи пред вртлогом емоција приказујући пределе који га окружују, пејзаже, цвеће, животиње, мртву природу или неке друге мотиве. Са друге стране се може запазити лазурност и истанчано владање акварелним бојама, спонтаност и лакоћа потеза где случајност представља коначно решење, или пак словна уметност давања форме знаковима пером на изражајан, хармоничан и вешт начин. Било да су настала пастуозним наносом боје сликарском шпахтлицом или лазурним потезом акварел боја нанетим кичицом и пером, ова дела стварају један шаролики свет који оживљава пред очима посматрача... Из чега се може закључити да је немогуће ухватити само једну нит неког уметничког дела, немогуће је одредити границу уметности, сврстати то дело у један или други стил али једно је сигурно, уметност помера хоризонте. То је најлепше објаснио један од наших најзначајнијих експресиониста, Милан Коњовић рекавши: “Сликарство је чудо. Увек је загонетка. Да није тако, давно бих престао да сликам. Бескрајно је несхватљиво као равница... Мислиш тамо је крај а хоризонт се увек помера...” а ја ћу само додати, како у сликарству тако и у осталим видовима уметности: акварелу, рељефу, калиграфији...

Иако, целокупна збирка ликовне колоније „Бољевац“ представља скуп потпуно различитих уметничких стремљења, оно што је заједничко свим ауторима јесте њихова жеља да на потпуно индивидуалан начин пренесу поруку посматрачу и оставе траг у времену, што је ова ликовна колонија и омогућила остављајући и сама оставља траг у времену, и једну веома вредну уметничку збирку која ће, надам се, наставити да упознаје како мештане бољевачке општине тако и сваког туристу који прође овим крајем, са овим уметничким делима којима посматрачи могу да се диве и у којима могу да се изгубе, бришући тако границу између стварности и уметности...

Тајне Кучајских планина

Живимо у свету у коме се научна сазнања стално мењају, науке свакодневно напредују и ту не мислим само на егзактне или техничке науке, већ и на оне у којима смо сматрали да су наша знања фиксирана и непроменљива. Тако најновија археолошка истраживања бацају нова светла на неке историјске догађаје и омогућују нам да их боље, али и другачије разумемо.

Исто важи и за Географију, која се стално мења развија се и унапређује своја знања. Тако се до скоро сматрало да је највећи врх Србије, врх Ђеравица на Проклетијама са својих 2656 метара. Овај врх налази се у општини Дечани и уздиже се изнад самог манастира Високи Дечани.

Међутим, новија мерења, показала су да је врх Велика Рудока, на Шар Планини, на граници са Северном Македонијом, са 2658 м за два метара виши. Ово је у неком вредносном смислу и праведно јер је сама Шар Планина и виша и већа од Проклетија, или да поједноставим, највиши врх Шар Планине, виши је од највишег врха Проклетија.

Ова знања се чине непотребнима јер не олакшавају наш живот, нити су суштински везана за нашу егзистенцију, с друге стране, ако овако гледамо на свет, доћићемо до протестантске логике, да вреди само оно знање које има практичну корист и материјалну вредност, да нам значи само оно знање које можемо да уновчимо.

Тако су и многи факултети историје уметности у Великој Британији затворени, јер је процењено да знања из Историје Уметности, не доносе никакву практичну корист.

На тај начин долазимо не до само објективизације знања, већ и до објективизације људи, дружимо се само са онима који нам користе, волимо само онда када имамо неку корист, макар она била и хедонистичка, а не само материјална, кад користи нестане, разводимо се. Тако долазимо да је проценат разведених бракова у Србији за млађе од 1970-ог годишта око 50% а просек ступања у брак тридесет и три године.

Овај непримерено дугачак увод сам направио због теме о којој желим да говорим: Колико познајемо географију своје земље, своје планине, своје реке, знамо ли да је Тиса дужа од Саве, да је Шар Планина виша од Проклетија, а Стара Планина од Копаоника? Да ли би требало да познајемо земљопис своје земље и да инсистирамо да га и наша деца познају?

За мене, познавање своје земље, наше историје, али и географије, темељ је нашег идентитета. Као што познајеш заиста само оног кога волиш, тако и ако не познајеш своју земљу, онда је и не волиш.

Уз Копаоник и Стару Планину, највећи планински масив у централној Србији су **Кучајске планине**, о којима желим да вам данас напишем пар речи, јер овај планински венац и до дана данашњег остаје непознат људима у Србији, са изузетком оних који се баве планинарењем.

Најпре, да видимо где се налазе:

Кучајске планине се налазе у Источној Србији, и део су карпатско балканског венца. Када возите ауто-путем Београд Ниш, видећете их већ после сат времена вожње како се уздижу са ваше леве стране. Оно што видите је уствари само западни бок овог великог планинског венца, који су пружа нешто преко четрдесет километара ваздушном линијом у правцу запад-исток и готово четрдесет километара у правцу север-југ.

На западу, обронци Кучајских планина налазе се у општини Параћин, и нешто северније, дакле на северозападу, спуштају се ка општини Деспотовац, силазе у моравску раван, у Параћинско – Јагодинску котлину. Ту на западним међама Кучајских планина налази се највећи војни полигон у Србији, Пасуљанске ливаде. И ако је реч, као што сам написао о општини Деспотовац, Пасуљанске ливаде су биле место где су били пашњаци и колибе Кривовираца, дакле, припадале су Кривом Виру, селу славном по својој историји, у општини Бољевац.

Северна граница Кучајских планина је река Ресава, тако да се са јужне стране Ресаве, односно леве стране њеног тока налазе Кучајске планине, а са десне стране тока Ресаве, односно на северу налази се планина Бељаница, дакле, Кучајске планине се на северу простиру до Бељанице, која је засебни планински венац. На истоку, Кучајске планине се простиру до општине Бор, где су и највиши врхови, а на југу у општини Бољевац, односно до долине Црног Тимока, који тече супротно од Ресаве, са запада на исток, тако да је јужни обод Кучајских планина уствари лева страна тока Црног Тимока, док се са десне, јужне стране Црног Тимока уздиже масив Ртња, најлепше српске планине.

Дакле, Кучајске планине су омеђене, на северу Бељаницом, на југу Ртњом, а геолошки се разликују и од Ртња и од Бељанице.

Зашто су ове планине интересантније или необичније од било ког другог планинског венца у Србији?

Прво, јер је реч о нетакнутој природи. Села се налазе по самим ободима планина, у круг, од Кривога Вира, Јабланице и Малог

Извора, на јужним ободима, до Стрмостена, Дворишта и Стењевца на северу - имате четрдесет километара ваздушном линијом, а планинским стазицама и читавих седамдесет километара праве прашуме, без насељених места. Такве прашуме кроз коју би и веома, веома искусном планинару требало неколико дана да прође.

Кучајске Планине имају двадесетак врхова преко 900 метара и четрнаест врхова преко хиљаду. То је више планина, више врхова, него што их има цела Шумадија. На северним ободима Кучајских планина налази се чувена шума Винатовача. Не излазивши из шуме, идући на југ, можете пешачити више десетина километара до Кривог Вира.

Ово је буквално, последња прашума у Србији, и уз прашуме у Румунији на Карпатима, последња прашума у овом делу Европе, са стаблима букве која су процењена на тристапедест година старости и која досежу до 45 метара у висину. Разлог што су ова стабла опстала до данас је сама неприступачност Винатоваче, до које се јако тешко стиже јер се пружа на висини од 650 до 800 м надморске висине, и са северне стране, из правца водопада Лисине на Бељаници, тих петнаест километара, не можете прићи ни једним моторним возилом.

У средишнем делу кучајских планина, налази се мањи планински венац Јавориште (опет, атар села Киви Вир) који дели овај планински масив на два дела. Доњи, већи који излази на Ртањ, назива се Јужни Кучај, и други мањи, севернији, који се сужава по боковима и на западу и на истоку, и који се назива само Кучај. једним именом исправно је ове планинске венце назвати Кучајским планинама или Кучајем.

Назив Кучај, потиче од мноштва куча, односно вукова. Старији назив био је Хајдучке планине. И данас, на Јужном Кучају и Ртњу живи готово четрдесет посто свих српских вукова. Осим вукова, Кучајске планине су богате готово свим дивљим животињама које насељавају наше крајеве, па чак и ретким врстама као што су степски соколови, орао крсташ, сури орао, али и шарени твор, кога има још само на Пештеру и на Косову као и потпуно црни даждевњаци, затим ендемична врста шкорпија, вукова којих има око четири стотине у шумама од Бељанице до Ртња и неколико пари мрких медведа, који се крећу у простору од Црног Тимока па све до Дунава, јер им је за нормалан живот потребан простор од 250 км квадратних. Ван Таре, где су најбројнији у читавој Србији, има још само десетак парова Мрког медведа.

У средишњем делу планина, где је венац Јавориште, највиши је врх Оштри камен, 1213 м, и тек нешто нижи Јаворити врх, а јужније од њих, према Параћину, Јаворачки врх, највећи врх општине Параћин, затим Вис, Велики Врх са својим чувеним

видиковцем и Брестов Врх. На истоку, преко хиљаду метара су врхови Тилва Њалта са 1054 м изнад села Подгорац и даље према североистоку Велики Малиник, највиши врх Јужног Кучаја са 1158 метара. Од Тилва Њалте па даље у правцу исток – запад уздижу се још и Илијин врх 1038 м, Тајски врх 1006 м, Копривино Брдо 1068 м, Дебело брдо 1005 м, Дарица 1005 м, Бруммин врх 1019 м.

На северу, налази се и највиши врх Кучајских Планина, Велика Треста 1284 метара, који се визуелно наставља на венац Бељанице, док је уствари реч о сасвим другој планини, које једну од друге, одваја управо река Ресава, која извири испод Велике Тресте. Између врха Бељанице и Велике Тресте, налази се врх Стража, најсевернија тачка Кучајских планина са још једним прелепим видиковцем.

Осим ових четрдесетак врхова, и прашуме, богатог биљног и животињског света, Кучајске планине одликује и богатство вода. Наиме, испод Кучајских планина је највећи подземни резервоар питке, чисте воде у Србији.

Из Кучајских планина извиру многе, многе реке, речице и потоци:

Најпре, Црни Тимок који се још зове и Црна Река. Почињем од њега јер је управо Тимок највећа река Кучаја. Извири у селу Криви Вир, из неколико јаких врела. Најјачи извор назива се Пећура и реч је о пећини из које река истиче са сталном температуром од седам степени. До пећине се стиже вертикалним успоном од дванаест метара, што ово извориште чини изузетном туристичком атракцијом. Над пећином нестварне лепоте цвета дивљи јоргован и спушта се изнад воде. Лепоту ових извора описао је песник Војислав Илић малђи, као и наша прва списатељица Мирјана Јаковљевић који су били учитељи у Кривом Виру.

Нешто ниже од Пећуре, налази се још један мањи извор, који се назива Јованкина рупа. Интересантно је да се на педесетак метара од хладних извора, налази извор са топлим водом, од 23 степена, који мештани Кривога Вира називају „Врело“ и где се сада, на месту некадашњег турског купатила, налазе базени и стара воденица.

Само пар километара даље, током Тимока, у атару села Мали Извор, налази се изузетно јак извор који се зове Мрљишево Врело. Ови извори су толико јаки, да могу да снабдевају пијаћом водом град величине Крагујевца. И сам назаив села Мали Извор, показује нам да се у атару села налази неколико јаких извора воде.

Осим Црног Тимока, из Кучајских планина извиру, ако би ишли у правцу казаљке на сату најпре, река Грза, са једним од најлепших излетишта у овом делу Србије, са два мала вештачка језера, хотелом, ресторанима, викенд насељем, баш по дно Виса и

Јаворачког врха. Након насеља Грзе, ова речица протиче поред манастира свете Петке у селу Извор, где се такође налазе изворишта воде из које се снабдева град Параћин

Нешто северније од Грзе извире већа река, река Црница, која тече кроз Параћин, чије се извориште налази у селу Сисевац, названом тако по манастиру светог Сисоја са почетка 15. века. Поред хладног извора, у Сисевцу постоје и Терме, као и у Кривом Виру, са неколико извора топле воде, и рибњак, са чувеном пастрмком.

Још из Кучајских планина извиру реке Суvara, Топлик, затим Раваница, која тече кроз Туприју, по којој је један од наших најзначајнијих средњовековних манастира добио име. Манастир Раваница са моштима светог кнеза Лазара је дубоко уроњен у Кучајске планине.

Још, са истока на запад из Кучајских планина извире и река Ресавица, са својим притокама, од којих је најпознатија Некудово, са својим чувеним водопадом Прскало.

Замолио бих вас да на интернету потражите слике овог водопада јединствене и нестварне лепоте. Овај водопад налази се 13 километар јужно од Ресавице, а петнаестак од Честобродице или Грзе. Али до њега не можете доћи јер су путеви затрављени и потпуно непроходни већим делом године. Прскало личи на високу камену скулптуру, купасте је формације и дужина му је шеснаест метара.

Даље, поменућу Ресаву о којој сам већ говорио, са притоком Клочаницом, која протиче поред чувене Ресавске пећине. Све речице и потоци који теку са Кучаја на север, уливају се у Ресаву.

Са друге стране планине, са запада на исток, истиче се Лазарева река, чувена по свом кањону, другом по величини у Србији, након кањона Тара, познатом по дивокозама и Лазаревој пећини, која је по проценама спелеолога, пећина са највећим бројем потпуно неистражених тунела у овом делу Европе.

Недалеко од Лазареве реке налази се и Борско језеро, са чистом планинском водом и лепим уређеним плажама, хотелом највише категорије и кампом. Борско језеро је погодно и за купање и за пецање, подједнако.

Даље на југ, теку реке са влашким називима Ваља Петру, Ваља Маре и Ваља Мике, притоке Борске реке. Недалеко од Борског језера имамо још један термални извор, за који је ето, знао и књаз Милош Обреновић, а ми смо га заборавили, реч је о Брестовачкој бањи са изворима воде чија се температура креће од 32 до 40 степени целзијусових, која је данас готово и непозната, у којој се налази конак књаза Милоша из 1837. године.

Следећа је Боговинска река која тече крај рудника и покрај

Боговинске пећине. И последње реке које желим да напоменем су реке у околини села Јабланице, на које су мештани изузетно поносни док говоре да кроз њихово село тече пет река. У Црни Тимок, недалеко од Јабланице, уливају се Радованска река, Средња река и Скрајња река, као и поток који истиче из манастирског врха, подно којег се налази манастир из 16. века Крепичевац.

И што је најважније, од Београда до Параћина можете возити аутопутем, затим, од Параћина ка Зајечару, сасвим добрим магистралним путем са три траке до излетишта Грзе. Из Београда стижете за мање од два сата, и ако наставите право, после скретања за Грзу, изаћићете на превој Честобродица. Ту ћете се буквално магистралним путем попети на обод Кучајских планина, и ту на 601 м надморске висине, у свом аутомобилу, бићете виши од Авале, Космаја, Фрушке горе... ..а испред вас, угледаћете целу Црноречку котлину како пуца пред вама: Јужни Кучај са леве стране и Ртањ са десне и право од вас. За овај поглед, наш највећи географ и један од највећих научника Европе, Јован Цвијић рекао је да је то најлепши поглед и најлепши предео на Балкану.

Када возите кроз Грчку за Касандру и прелазите онај мост над каналом који повезује два залива Егејског мора, и који одваја први прст Халкидикија од остатка копна, и видите две боје мора тиркизну и смарагдну како се мешају, а опет остају одвојене једна од друге и док се дивите лепоти мора, помислите да код нас, на само два сата вожње од Београда, имате лепши поглед.

Тако каже Јован Цвијић.

А ко сам ја да противречим Цвијићу?

Имамо земљу, имамо шуму, имамо воду. Бог нам је дао тако пуно.

Дао нам је довољно да будемо срећни.

Написано левом руком

Зовем се Радољуб Маринковић, али многи ће ме се сетити кад наведем надимак - Раде. Игром случаја рођен сам у Бору, 1969. године. Одрастао сам у Бољевцу, у насељу Старо Вашариште које је добило назив по вашару стоке који се некада организовао на том пропланку. Сећам се да сам првог бика видео баш на блатњавој улици испред своје куће, па сам узбуђен позвао мајку речима: «Мамаааа, дођи да видиш! Кравин момак.»

Да, много животних лекција се низало баш у том Вашаришту. Како су годинама ницале куће и насеље се ширило, тако сам упознавао и нове људе, комшије, које су ми и данас у срцу.

Није био лак живот у сиромашној варошици, а посебно кад си дете радника који једва издржава породицу. Ипак, газио сам преко неминовних и наметнутих препрека, стасао у човека који је у Бољевцу постао и озбиљан, породичан човек.

Ђерку сам добио 1998. године и убрзо мобилисан као резервиста у време сулудих братоубилачких ратова. Већ 1999. завршио сам на Белом Брегу код Зајечара, а потом и код Царске палате Каструм, источне капије, у време бомбардовања. Никад нећу заборавити дан кад сам добио сина, 14. маја 1999. Из шуме сам некако дошао до породилишта. Пустили су ме и кући на пар дана. Кад ме је отац враћао колима на положај, са сузама у очима рекао сам му: «Чувај ми децу, чувајте се, нас спремају за на Косово.» Срећом, убрзо је потписан Кумановски споразум, само пар дана пред наш коначни одлазак на ратиште.

А у Бољевцу су се годинама ређала разна искуства. Био сам размажено јединче које је ипак строго васпитавано да поштује сва правила и норме понашања. Тако сам поласком у школу добио и говорну ману - замуцкивање. То се десило услед одвикавања од леворукости, јер је учитељица редовно прецртавала моје домаће задатке уз напомену: «Написано је левом руком.» Мајка није знала како више да помогне и додвори се безумној учитељици, па ми је везивала леву руку иза леђа док пишем домаће задатке.

Плакали смо и она и ја.

Већ у вишим разредима основне, упознао сам – срећом - наставницу која ме је као вила из бајки узела под своје, ангажовала у

секцијама, трудећи се да сам победим говорну ману. Захвањујући Масларки⁴ (неће се наљутити што је тако ословљавам), постао сам рецитатор, а касније и глумац у Аматерском позоришту «Звезда». Био сам поносан што од 1985. припадам екипи «Звезде», позоришта које је - као дилетантско - формирано као једно од прва три у Србији у 19. веку. Пре тога сам био члан КУД-а и са предивним људима научио како се живи и ради у колективу.

Позориште ми је било друга кућа, мада ми је често сметало то што су се формирале две групе које се међусобно нису баш подносиле. Ја сам био у обе групе и избегавао оговарања и међусобне сплетке којих је итекако било. Без обзира на све, на десетине представа је изнедрило то позориште, а публика је видела само резултате.

Нисам поменуо још пар светлих сегмената мог битисања у родном Бољевцу. Ликовна секција Зорана Вучића⁵ ми много значи, али и одлазак на Савезну смотре песника средњошколаца у Кикинди, а захваљујући професорки Надици⁶.

Нисам поменуо да сам био поносан што живим у Југославији, да ми је Ртањ у срцу и да су ми најлепши тренуци младости настали баш на Ртњу, на Пионирској радној акцији. Нисам поменуо да сам имао родбину у скоро свим републикама, да ми је мајка била из Ужица у коме сам и зачет пре досељења мојих родитеља из Ужица у Бољевац. Ја сам те 1969. године већ био у стомаку моје мајке. Остало је још да завршим чињеницом да већ 21. годину живим у Бабушници, родном месту мог оца. Нешто ме је терало да дођем у дедовину.

Поента је, где год био и шта год радио, Бољевац и Ртањ су ми увек у срцу. Сад радим у Дому културе, оставио сам иза себе пуно ауторких представа, пуно слика, на десетине сам продао у хуманитарне сврхе, иза мене остају и две збирке песама, али оно најважније на шта сам поносан су моја породица и наше мачке. «Ко не воли животиње, не воли ни људе».

И за крај бих да још једном скинем капу пред онима без којих би мој живот био празан и незанимљив. Неки ме и данас подржавају са неба. Навешћу само оне који су били на челу колектива пуних предивних људи: Љилана Стојадиновић, Зоран Вучић, Зора Стојановић, Момчило Милошевић, Зоран Глишић, Надица

4 Љилана Стојадиновић, наставница српској језика у Основној школи “9. српска бригада”, Бољевац, данас у пензији.

5 Зоран Вучић (1949-2015), академски сликар; радио је као наставник ликовне културе у Основној школи “9. српска бригада”.

6 Надица Петровић, професорка српског језика и књижевности у Средњој школи “Никола Тесла”, Бољевац и директорка Основне школе “9. српска бригада”, Бољевац, данас у пензији.

Петровић... Хвала њима, а и онима које нисам поменуо.
Хвала мом Бољевцу!!!

фото збирка Радољуба Маринковића

Пре само два минута

Зажмурим и тражим себе.

Нема ме у шуми јуче,
нема ме пре два минута,
а СУТРА је реч без смисла.

Над главом само грана,
сува, тужна, покисла.

Да ли сад чека омчу
да постојању надене име,
или јој треба песник
да о њу обеси риме,
успомене и слутње?

Грана је само грана
отпорна на сузе и људе.
Она ће без имало љутње
да поднесе свакакав терет.

На њу ће први шерет
да накачи неслану шалу.

И неће да се чуде
када је мокру и малу
виде на земљи крај стабла.
Зажмурим и тражим себе
попут покисле гране.

Пре два минута је лишће
дрхтало, сртепело, расло,
и мучно хтело да сване.

Пре два минута је стабло
поносно скривало мане,
а без кајања и суза
одрицало се дела себе,
и одрекло се своје гране.

Пре само два минута
неко је чинио своје,
неко је дирао туђе.

Пре само два минута
немо сам гледао себе,
а попут сломљене гране
осећао бих се луђе

да сам пљувао у кишу
и дувао у пркосни ветар.

А већ сам довољно стар
са безброј драгих ми мана,
баш као скршена грана.

Приђи (Рат је глупост)

Приђи, друже.
Дођи да ти подарим
бар мало нежних речи.
Тамо си где се гине,
а ко ће да ме спречи
да те утехом браним?
Приђи, брате.
И ја се надама храним
и стварност убијам маштом.
И тебе ће да схвате
кад виде цветове туге
што владају твојом баштом.
Видеће само боје,
видеће лепоту Света.
Показаће право лице
кад почне да им смета
твој осмех и твоја жеља.
Они те желе тужног,
немоћног и без циља.
Баш њима дај весеља
шаком и капом без дна.
Веруј ми брате драги
то су људи без сна.
Не треба теби помоћ,
не треба теби спас.
Ти ових дана гинеш
за себе, за своје, за нас.
Ти знаш да рат је глупост
и да те душмани гоне.
Не треба теби помоћ,
а они би да се склоне
под твоје поштене скуте.
Не брени што се љуте,
што псују, пуцају, јуре.
Ово је време без стида,
људи су без морала,
без скрупула и културе.
Ти знаш да ратови смрде,
да само некима годе,
да човек срцем, не пушком,
досеже до слободе.

НЕЗАБОРАВ

ИЗ БРОДСКОГ ДНЕВНИКА

Океанско осећање

Лежим у љуљшци, сред овог приморског залеђа
на који би, понекад бар
и рај могао да личи. Ако би тако, слатко, опијао
мирисом: лековитим:
чемпресове смоле, док оздрављује: снагу улива и
веру враћа, у Смисао
живота и Лепоту света. У славу, духовног племства
негдањег, достојну.
А пирамидалност круна, шумарка чемпресовог,
подиже поред
ка небу, природно, као да руком може, без напора
да се дохвати.
Небо којим, гле!, рибе – ластавице, кроз тишину
звездану лепе:
тмолу: наднаравну. Којом се дозивање делфина
пролама и одјекује
праћакање, поплавно, белих китова, гигантских.
Ако бих мрежу:
овом, од пловидби отежалом десницом забацио,
и сјај звездани – у њој
би се закопчао. У љуљашци лежим, шћућурен:
ушушкан: спокојан:
питомином бриобаља загрцнут: као плод у утроби
мајчино, заштићен:
налик капи супермајушне али животодајне, океана
првобитног.

Судбина морепловца

Постоји одувек: и пре укрцавања, на палубу, далеко пре
него што се јави
у свести. Али тек на пучини, отвореној: где се недељама
осим хоризонта,
недопловивога удара таласа дивљих, у бокове брода
и кликтаја галебова,
претећих – не види и не чује ништа. Тек тада: потиљак
почиње да притиска
страх, потмули. Од болести и зараза, олуја и немани,
гусара и непријатеља,
сваковрсних. Страх од страха који, несморив, тиња
у присвети: док
не севне као убод, спсоносни: мизерокордије, у срцу
блаженог. Од самог
погледа, на несагледиви окејан: страх који плута као
залутали брод:
трен пре него што га прогутају дубине, неизмерне:
бродолома, коначног.
Страх да се у првобитној супи праокеана бродило,
таласима Његовим
ходило: водоходно, ходоводно: залудно. Да ће се
синови грешака,
неизбројних: од којих језа подилази, у луку из које
су испловили, вратити
поражени, без части и достојанства. Ето то је судбина
морепловаца. И још један
залазак сунца, још једна плпвидба, она неизвесност
голицава која се
са ветром, у једрима и пеном морском, на лицу, шири
грудима. И слава, глас
што се поколењима преноси, за њим, као вртлог
за бродском крмом.

Мали од палубе, морнар, морски вук

И пре него што сам, као и сваки бродски мали, по својој
вољи палубу, рибао
на коленима, и доручак у кабину, капетанову односио:
дивео сам се: сунцу,
златастом, док површину мора, наврешкава: позлатом
сјаја свог. Дивео се
таласу, плимном док корито, бродско, као љуску орахову:
из газа најдубљег:
издиже над пеном талас. Дивим се, једнако сада као и
тада: галебу: силној
птици, господар царства: приобалног, морског, небеског.
Што морнарима
односи и доноси, крхке: гласове наде и спаса, из бродолома
сваковрсних. А као
морнар: искусни већ, том сам рогу изобиља: сјај полирао,
све што удем и могу:
поклањао сам, штедро, без ценкања и рачуна. Не очекујући
и не тражећи: ништа:
дариван сам, увек, лепшим и бољим. Певао сам, не кријем
певао и у олуји, клетој
осећајући, много више него знајући, да ће се измаглица,
нужно: са пучине,
из дубина праокеанских, са висина недохватих: однекуд,
незнано откуд, богиња,
промолити, пребела богиња пене, захвалности и молитава,
морнарских, што данас
бродоломника, колико сутра: у вука морског, преображава.

Старац и море

Погледа умиреног на розетама агава, у сенци
 чемпреса, благој,
чији мирис смоле, голица носнице а испарења
 њена, на сањарење
подстичу: хиљадугодишње: лица, једва осунчаног
 љуљушкам се, доконо
у лежаљци, између два стабла привезаној, као дете
 у утроби мајчиној:
као брод укотвљен у сигурности залива и морнар,
 спасени, на палуби
његовој, после бродолома: хиром случаја или вољом
 Леукотеје, избегнутим.
Док посматрам, крајичком ока, галеба краљевског
 лет којим, наочиглед
неверице моје, душе утопљеника, преноси на други
 свет, из увале се
уздижу радосни повици фауна и нимфи, обнажених.
 Под стаблом смокве
злаћане: Леукотеја: доји бродоломнике, посустале
 рибаре и лађаре,
ветионичаре и свезнодаре, препотопске, не би ли им
 млеком, животодајним и
тепањима лековитим, вољу за живот повратило.
 Као што је и мене
бродоломног, ономад, погледом миловала док ипак
 продисао нисам,
поново. Лелујају, око ногу њених, јата голубица
 пре него што ће се у
сазвежђе: једино морнарима путоказно, претворити.
 На дну, океанском,
тризупца уз колено положеног, Посејдон, немирним
 дрема сном: олује
и потресе, изазивајући. У свету, подводном, мапа се
 бродолома, будућих
досањава: исцртава, неуморно. Океаном неба: Јагње
 једно Умиљато,
броди: несагледиво је једно, Његово. Овако сањивог,
 видим, посматра ме:
посматра нас: пажњом непосусталом. И док слапови
 недужности, умивају
лице моје, ћутим да сам миљеник среће, био и остао.

КОВАНИ ОПАНЦИ (КОВАНИЦЕ, КОРУБЕ)

(из збирке „Приче о заборављеним предметима“)

Септембар 2007. године, леп сунчан дан...

– Добар дан, пријатељу! Реко да сврнем код тебе, да видим дал да региструјем она мој мерцедес. Ел, он лечка млађи од мене, ал по бољи... – са широким осмехом, у радњу је ушао мој пријатељ Милорад Станисављевић „Жандар“ из оближњег села Јабланица. Било ми је драго да га видим, увек је занимљив саговорник...

– Но, прво да седнем...

О “старом фијакеру“, како је називао свој зелени ауто, прво је причао о оправци, колико је коштала, али...

– Море, мани га... И ће га опраимо и ће га региструјемо. Но, да ти причам нешто друго, ако те занима и имаш време?

Погледао сам га зачуђено и климнуо главом, посла тренутно није било.

– Толко сам гробови ископао, ал такво чудо несам видео... – наставио је, а његове очи, бистре као изворска вода и живахне као млади разиграни коњи, раширише се – ко имаш време, све ћу ти опричам, хи хи хи...

– Наравно, крени, али добро знаш како се најлепше приче причају! – сагнух се и испод стола узех боцу „мученице“.

–Чек, чек, не жури! – он махну руком, маши се за џеп капута, извуче парченце папира и кесицу са дуваном. Полако, попут Јапанаца који испија чај, поче да завија цигарету. Права церемонија опуштања пред нешто важно.

–Било то пре једно петнаес године... – овлажи крај папира, изглади цигарету, а затим, као прави нишанџија, жмурећи на једно око, кресну шибицу и нациља пламен у њен врх.

Слегао сам раменима...

–У цели свој живот такво чудо дотад несам видео! Ал немо ме одма тераш. Не волим ти ја тек-тако, нег онако, по малко, околнаоколо... Него, добра ти ова ракија... Ел знаш да по ракију знам каки је кој човек. Ко му ракија добра, јака и чиста, иде низ гушу ки изворска вода, тај је домаћин, другар и није шкртица. Код они други, кад слаба, не дај боже патока, каки човек, така и ракија. И не мо ме одма кудиш, несам пијаница. Једну ћу сад попијем кад почнем, ласно да говорим. На докрајку, ћу попијем и другу, гушу да оперем и наздравимо што смо завршили...

“Беше то пре много године, сабајле некако пред Макивеј ил Преображење...

–

–Еј, Цандаре, еј!

–Кој ли то вика, сунце ли му његово!? Па ел зна да спијем ки заклан!

- Аман, бре, Цандаре, ел ће устадаш, ел да те вадимо из кревет? Нека ми се будала баш накачила на главу? А на мен глава ки кова.

- Еве ћу дођем, ман те ме више!“

–Ајд пожуре, ел знаш колко је сати, ел виш колко сунце?

Ма ге да видим колко је, затамнео сам прозори сс поњаве, мрак ки у гузицу. Не видим ни у коју сам собу леґо, а кам ли опанци да нађем, бос да не идем. А на очи дрље ки компири. Како и да не будну. Умреа Мурца, нек му лака земља... Тад се ја сети! Бија сам на бдење.

Целу ноћ смо причали како смо расли, момкували, тепали се кад треба и кад не треба, штитили један другога кад запне, зај`но у дрва, на славе и на свадбе ишли, и бем ли га ге још. Ма бија добар човек, за другара би срце и задњу пару давао. Ал кад будне посо ил нека тескоба, јуриша ки курјак. Тад био помалко и прек, тражио да запнемо и радимо ки он, ал несмо могли. Он мора имао стодваес кила, све од месо, ич сланина... Сила од човека, мого и мечку да обали. А ја јадан, несам саставио ни пола од ту килажу. Поштено да ти кажем, никад се нисам ни мерио.

Море, одавно сам приметио да ови црвени, крупни и јаки, некако први одлазу. Они по жути, ни бог неће. Не знам зашто је тако. Дал ови скапани умеју по боље да се чувају, а ови јаки оће увек да покажу колко јаки, па тако и најебу, не знам...

На то бдење зборисмо тијо да нас Мурца не чује. Ја ич не верујем да човек одма мре. Склопи очи, не види, ал и даље мож чује шта се око њег збори. Само што тад не мож отвори очи и уста, па неком рекне:

–Еј, бре, није тако било, нег овак.

И тако, по ову моју памет, Мурца чује све док га не сарану. После нит шта чује, нит га боли што га притиска онолка земља.

Еее, бија Мурца много добар другар. Волео и да попије. А кој не воли да попије, тај се у ово село није ни родија. Пре ми вика:

– Ел знаш, бре, Цандаре, колко ја мог да појем и попијем?

– Знам, како да не знам, зато те на славе више и не зову, зајебавам га ја.

А то тачно, не лажем те! Јес да смо били другари, ал на славе и свадбе несам много волео да седнем поред њега. Помете Мурца све из тањира, а ја се врћам куд кућу ки гладно куче.

Мора да му то и дошло до главу. Поклаа и појеа толко прасићи и јагњићи, мора да њиова крв била велика ки Тимок. Куну га док преклани крклјају, а то морало и до бога да дође. Овако матор мислим да и животињке имају мозак и душу, ал не овакву ки ми. Друкчија је то душа, ал јопет душа. Каки год да је човек, од какву год да је веру, стока, свако дрво и камен, кад дође под нож ил секиру, мора зна за бога и моли га како зна и уме. Ел ће врека, ел ће кука, какво год да ради, све то молба на бога. Видео сам лично, очију ми. Пре неку годину, пред Светога Николу, спремимо се да кољемо мојега јунца, черечимо и за багателу, кај продамо у варош, на неки лекари. Веле, неће једу свињско, није здраво, а телићи и јунци имају по посније, здравије месо. Поче се зајебавамо за лекари. У дрва да иду и да дизају балвани од по сто кила, јели би и мушмуле а не сам свињштину.

Оштримо ми ножеви, спремамо врућу воду, а јунац врзан малко даље. Гледа нас ки мало дете, а очи му мутне, кржаве... Низ образи му теку сузе... Ееејј бре, праве сузе ки, недај боже, човека да ће кољемо. Падну ми много тешко, приђо и загрли га ки рођенога брата... А на њег почеше сузе ки киша... И на мен потекоше... Поче се мислим дал да кољем. Жао ми га, ал узео сам капару, не мог да врћам, паре сам потрошио. А и ови доктор ће ми кад-тад затреба. Зато ти и велим, свака животињка има и душу и срце и мозак, само што ми то не видимо ил неће видимо...

Но, отидо ја подалеко, ћу заборавим од оно што сам започео. Спреми се на брзину, једна чарапа овака, друга онака, а опанци једва нађо. Како и шутну под кревет, мораа сам сс метлу да и вадим.

Истрча из кућу ки попарен, данас раку мора копамо.

Не сећам се, ки што ти реко, тачно кад беше, деведеспете, шесте, некако пред бомбардовање... Остарео сам, пријатељу, ништа није кај пре, па ни ова моја памет.

Узедосмо једни алат за кућу на онај свет, пијук, ашов и лопату, па кренумо ја, Мирко Робија и Стојан Сакалин. Мирко, од ови што живу по велики градови и не знају ге им дедовина, крао дрва, па биа лечка на робију а Сакалина тако назваше по кој зна којега деду, бија сакат у руку, прекинула ју граната. И тако, човек сакат, па га зову Сакалин.

Идемо как гробље, а Робија ће:

- Виш ли како се ови брестови сушу, одозгоре па на доле. Баба ми вревила да ће овдена јопет неки рат. Вели, ниједна мајка сина није родила а да га рат није закачио.

- Ман се, бре, Робијо, јес да се ратује, ал не овдена, него там, преко Дрину.

- Ће виш, ће дође и код нас. Нико до сад није ратувао а да туђа војска овдена није пролазила.

И тако... Почемо да копамо гроб на ово наше селско гробље. Од рано јутро беше врућина, боже мили, гори и небо и земља... Челопек...

Копам ал малко и пцујем мојега Мурцу, а он ни крив ни дужан.

- Па ге си сад нашо да мреш!? Шта ти то требало да по ово сунце овако најебемо, викам да разбијем мртвачку тишину на ово мртвачко место. Моји другари ћуту. Оно што јес, јес, имали смо и горе саране, у сред зиму, снег до колена, не мож ни ашов да држиш.

- Није ни он, јадан, бираа кад ће мре, јопет се тешим.

Волим тако да по неки пут причам сс компањони, гробари, да разбијем малер, да ми лакше будне. Они ћуту, неће кажу ама баш ништа, ки да нису живи. Дал и нешто баш заболе шта причам, дал им није добро у главу, кој би га знао... Копају...

- Ма кој ће копа оволко!? Ајд, бре, малко плиће. Нек будне мало тешње, тескоба му сигурно неће смића, Мрца мртав сто посто, на докрајку пробуди се Сакалин из мртвачку рупу и брише чело сс рукав.

-Море, не играј се, Сакалине, ел кад после неку годину киша спере земљу, треба му ноге излазу из гроб, а?

Не давам да се тек тако одради. Бар сад да не фушаримо. Ко смо по неки пут Мурцу и зајebали, да му бар вечну кућу напраимо како треба.

Баш много тешко, поче се и ја мислим, кој ће копа оволко? Земља запекла ки бетон, киша кој зна кад пала... Не мож се више издржи. А време иде. Понешто прозборим ал ова двојица ћуту, не фермају ме ки црвљиву шљиву. Попи цело шише сс воду, а од мене капље зној ки на чешму... Не бива, мора се малко одморим...

Наслони се на ашов, обриса чело, па се поче разврћем... Тек онако...

Гробље сво зарасло у траву и шибље. Стари споменици се већ не виду, многи попадали, ће се саплетеш на њи, главу ће скршиш.

Они што децу несу имали, није имао кој ни да чисти. Неки имали, ал се деца одселила, отишла у бели свет, више и не долазу. Чисте само они којима фамилија живи овдена у село. Мож да сваки и не би одржавао, ал га срамота да будне запуштено.

Гледам и тако... Увати ме нека туга. Од ови мртви, ту су и сви моји, а и млоги сам познавао. Ту ми мати, башта, деда, баба, сви. И нема и више... Остало сам ово камење, стара кућа, колиба, нека слика... И сећање... Кад и ја дођем овдена, моје сећање ће нестане, а од мен ће се сећа мој син, бог му дао здравље. Тако је увек било и тако ће увек будне... Шта ћеш, таки је живот... А така је и смрт и све после..."

Говорник, загледан у даљину, повуче дубок дим, ваљда до доњег стомака... Нисам сигуран да је видео људе и аутомобиле на улици, пре ће бити успомене таложене десетинама година. Уздахну и настави.

– Одо под једно гробљанско дрво, шљиву. Кад биле задушнице мора да неки бацио кочицу, па изникло. А оно бујно, боље од било које у село, ладовина, смерак. На њег преродиле крупне шљиве... Дал зато што га мртваци ђубру, бем ли га. По село се, уз зајеванцију, прича, да изникло из неку нашу пијаницу...

Несам биа скоро, зачуди се колко се гробље повећало. Чини ми се, више нас има под земљу нег на земљу. А како сам старци остали, за неку годину, сви ће буднемо под земљу, а нико на земљу.

И још нешто да ти отворено кажем – гробље много поштено место.

Овдена сви много фини, нико не краде нит лаже, не свају се, мире, оговарају, зајебавају. И највеће селске пијанице туја су трезне. Нема ни да се побију ки ми живи, а нема ни швалерација. Е, ту се морам насмијем, ел колко је то било, ни у три књиге не мож стане.

Сад поглеј, сви лежу један поред другога, ки да су једнаки у све били, ки браћа рођена.

Окрену се надесно, видим споменик на покојнога Бранета Јованиног. Неси смео на сенку да му станеш. Увек намрштен, сам се драо на надничари. Највише му радео покојни Драгомир. Кој то мученик био, сам да знаш!? По цели дан се килавио за лечка пројњо брашњо и шише сирће. Не мож децу да нарани. Бране га никад на ниједно славље није звао. Велики газда, неће га брука гоља, да му сиротиња на славу, свадбе и крштење долази. Никад му ни лепу реч није реко, сам га пцувао и викао на њега да ради што више. На крај се дебело завадише. Газда му неко време није давао брашњо, не знам зашто, овај па није имаа децу сс што да нарани, гладна уста га чекала... Ееее, колко то било тешко време... Једанпут Бране отиде у

варош по со за стоку, а Драгомир му из амбар украде цак сс кукуруз. И то у клип. Неки га видео, па реко Бранету. Посвађаше се на крв и на нож. Бране тражи кукуруз ал зинат неће плати наднице. И тако, несу зборили док не помреше...

Ете, Бране лега у црну земљу, а два метра од њега лежи и Драгомир...

- Еј, Сакалине, Робијо, ајте малко у ладовину, ће исцрцате по ово сунце! викнем на компањони, видим раду, жао ми. Ма јок, не јебавају ме сто посто.

Лепо ти реко, сви овде једнаки и у богатство и у све остало. На онај свет, један поред другога, сигурно ручају уз исто асталче, лепо зборе, веселе кад су задушниче... Све им потаман, баш онак како никад несу радели док живи били. Знаш ли зашто? Зато што сви имају исто, по два кубика земљу над главу. Шта да ти причам, неки много фин свет, ал бивши свет...

Окрето се и на другу страну. Там, јопет један поред другога сарањени Тикомир и Јордан.

Тикомир му беше исеко брес на међу, тео да му уђе у неко њивче у Доњу реку... Тако се прича... Јордан тео га убије сс секиру. Један се куне да брес његов, други га пцује да његов. Судише се многе године за то дрво, међу и њивче... Море и за батине се судише... Неколко пут побише се и пред нашу селску кафану, радиле тарабе, врљике и мотике. Потраја то једно дваес године...

Несу говорили још од прву парницу, кад њивче није вредело ни колко две овце. После дадоше на суд и адвокати цело стадо, ал инат је инат. Мора се докаже у село кој је у праву, па нек кошта колко кошта. На докрајку, помреше и парничари и судије. Ете, сад су комшије на онај свет, не свађу се и не парниче. А њивче се запрложило, унуци и не знају ге се оно налази. Над парничари одавно расте трава и трњак а њина деца се и дан-данас мрзу.

Повичем јопет на компањони.

- Дођте бре, одмарајте, ће помрете од врућину. Ћу ве закопам уз Мурцу, стра да му чувате на онај свет.

Да виш чудо, послушаше, дођоше у ова мој лад.

- Ајд, сад одмарајте... Идем малко да дорадим вечну кућу за мојега Мурцу, бог да му душу прости.

Велим...

Ударим један ашов, па још један. Таман сам тео да дигнем руке, видим, нешто вири из земљу. Узнем да разгрћем, одједанпут имадо шта и да видим, црна гума! Шта ће то овде, све му бем, одакле то на гробље?

Робија нешто приметио па дошо, зна за те старе саране и ће каже.

- Немо много идеш на ту страну, туја сарањен Добросав Живанкин, од овија Стевановићи. Мора има педесет године.

- Добро, нек му лака земља, ал се посо мора одради кој год да је. Месе сто за Мурџу мора напраи, и настави да откривам ону гуму... Кад поглеј, чудо, откри још једну, иста ки прва. Одгрнем пола гроб од покојнога Добросава, а од њега није остала ни кочица, ни дрво од сандук, чакшире, дугмићи, ама баш ништа! Само оне две гуме, а то биле кованице.

– Ел си чуо за кованице? Ниси! Знам да ниси, не знаш ти оно старо време. У она Свецки рат била велика немаштина и оскудација. Рат, народ се сналазио како је знао и умео. Није се имало ни за со, кам ли за обућу. Правили се опанци од све и свашта, највише од свињску кожу ал нису много трајали. Пред ослобођење, појавише се кованице, корубе, старински опанци правени од камионску гуму.

Знаш ли ти Зарију⁷ касапина? Има кућу ту уз реку, у варош. Причаа ми да га у она Велики рат заробише Бугари и депортоваше у Бургас. Там много надрљао и увек, кад му било тешко, стално говорио: „Леле Бургас“.. А у ова последњи рат, кад дођоше Руси, појурише по варош и ова наша села све што сукњу носило. Зарија уз кућу имаа неку повећу шупу, зидану од суви зид, онај без малтер. Да би од пијани Руси спасиа жену Христину, из такав зид извуче камење и ту ју сакрије. Ноћу ју доносио леба и воду, а она тад силазила у реку да се умије и иде по потребе. И тако ју спасиа... Море, страшно време било, боље што се тад ниси ни родио. Он се пре неку годину удавиа се у бунар, ту поред реку!

А мојега деду, Руси уватили у Бољевац, врзали сс жицу и мртви пијани вукли чак до Криви вир. Трчао јадник до Калават, после више није мого. Саплео се и пао, а они га и даље вукли. Кад дођомо по њега, несмо могли да га познамо колко био израњављен и пун сс блато. Пола дан га несмо могли оперемо за сарану...

И тако, на Руси смо давали ракију какву год смо имали. Дал мирисала на бућу, ел била патока, ел сс воду разређена, све то узимали и пили. Морееее, кад несу имали ракију пили и бензин.

Мој башта им за то узимаа камионске гуме. Једва ју докотља до кућу колко тешка... Расече је и узне онај део на страну, на кој се не гази, па ју расцепи на неколко тања платна. Нађе неку стару артију и натера не да сви туримо ногу сс чарапу на ту артију, а сс мастиљаву оловку нацрта коме колки треба опанак.

7 Зарије Живковић (1900- 1985), познати бољевачки касапин.

После се оштар нож кроји и прави рупе. Није имао лепак, мораа све спаја се ексерчићи ил жицу, шта је имао. Зато се и зову кованице, ковала се гума се ексери.

И тако, даш на Руси шише ракију, они теби гуму и ете ти опанци за целу фамилију. Били много груби, ки корубе, ки од дрво правени, сачувај ме боже... Да не би правили жуљеви унутра си мораа да туриш обојци ил обујеш вунене чарапе. Врзували смо и се пртене ил вунене врце. Тако то трајало и после рат, све па до педесету, шесету годину. Виђао сам да и парафински опанчари правили таки опанци и продавали.

После њи, дођоше гумени „пироћанци“, од танку гуму, много бољи и лакши за ношење

Но, да ти наставим за оно од гробље и зашто сам се толко зачудио. Узнем ти ја у руке онај први опанак да га разгледам. Он ки нов, нит натрулео, нит му шта фали, да простиш, сад се мож носи. Кад унутра, неки кликери, једни малко већи, други малко мањи, сви жути ки восак, чисти ки опрани. Погледам боље, шта то мож да будне? Кад оно, то биле кочице од стопало, лепи, с мерак да и гледаш, само да не знаш да су од човека. Мора да и било двадесетину.

То сам тео да ти кажем. Гума се није распала. Човек се сав распао, разложио се, постао земља. Ништа више није остало од њега. Ееејј, све пропало од тога Добросава! Једино се опанци и кочице сачувале. Нема од ништа човека!!! “

Цигарета је догоревала са крајем ове приче, а друга чашица испијена до дна...

– Ете, толко, све има свој крај и моја прича и ова цигара и ова ракија... Сунце му жарко, изгореше ми прсти, колко сам се занео! Мора кренем, ће ми утекне аутобус. Ајд, на брзину ми кажи колко ће кошта регистрација на овога мојега врсника. Ко те занима, запамти ил запиши ово што сам ти испричаа, а ко не, све ће отидне се мене, поред мојега Мурцу, хи хи хи...

Реч аутора

Наведене врсте опанака користиле су се крајем Другог светског рата и касније, по многима, до средине шездесетих година прошлог века.

Грубље израде, углавном су се носили по селима, чак и у време кад су се увелико користили тзв „гумењаци“ или „пироћанци“, (користе и данас), без обзира на послератни развој обућарске индустрије. Оне „грађене“ тј. фабрички израђене ципеле, чувале су се за посебне прилике попут слава и свадби...

Разликовали од тзв. „свињских опанака“ који су се лако цепали по газишту. Разлог популарности кованица је практична неподеривост и израда без икаквих трошкова. У зависности од умећа, разликовали су се у детаљима... Посебно је падао у очи повијени предњи део газишта, у складу са кривином саме гуме.

Сл. 1. Особа са кованицама, прва с десна (део фотографије послератне генерације Ђака са родитељима 1947/8. године, Основна школа, село Вакуп, Алексинац, фото архива аутора).

VUOIŃA

La o umbra đi gârnişuară,
Un voinic traže râău să muară,
Cu capu pi o periuară,
Cu uoci la un sfânt đi suare,
Mi-l paza o fată mare.
Îel âm đase đi grîa buală,
Đi pi aşcernut nu să scuală,
Cu uoci la un sfânt đi suare,
Mi-l paza o fată mare.
Sâ vieđ Vuoina še vorbîa:
"Auđ muică, muica mîa,
Ăgă-ţ mâna cu peşciru,
Şâ bago-n sân la miîne,
Scuaće mare şarpîşuor,
Mare şarpe galbiņuor,
Când sâ-nćinze ma cuprinđe,
Sâ zgârşaşce ma svrşaaşce,
Lă-lă muica sâ nu muor,
Sâ mîi fiî tu cu fişuor".
Muikca luî še vorbîa:
"Mîi biîne iuo frđi ciîne,
Đi cât, muică, frđi mână".
Da vieđ Vuoina când auđa,
La suora luî strâga:
"Auđ suoro, suora mîa,
Ăgă-ţ mâna cu peşciru,
Şâ bago-n sân la miîne,
Scuaće mare şarpîşuor,
Mare şarpe galbiņuor,
Când sâ-nćinze ma cuprinđe,
Sâ zgârşaşce ma svrşaaşce,
Lă-lă suoro sâ nu muor,
Sâ mîi fiî cu fraţaiuor".
Suora luî că đâsa-re:
"Mîi biîne, Vuoino, frđi ci ciîne,

ВОЈНА

У хладу једног храста,
На самрти младић лежи,
Са главом на јастуку,
Очима сунце тражи,
Чувала га девојка млада.
Он ми лежи од болести тешке,
Са лежаја се не диже,
Очима сунце тражи,
Девојка га брижно чува.
Почуј Војна шта говори:
"Чуј мајко, мајко моја,
Узми пешкир, руку вежи,
И у недра моја гурни,
Змију једну ти извуци,
Велику змију, жуту,
Кад се пружа живот губим,
Кад се скупља дах изгубим,
Леле мајко, умгецу,
Без сина ћеш ти остати".
Мајка њему одговара:
"Боље ја без тебе да останем,
Него без руке да живим".
Види, Војна кад је чуо,
Сестру своју зове:
"Чуј сестрице, сестро моја,
Пешкиром руку вежи,
И у недра моја гурни,
Змију једну да извадиш,
Велику змију, жуту,
Кад се пружа живот губим,
Кад се скупља дах изгубим,
Леле, сестро, умрећу,
Без брата ћеш ти остати".
Сестра њему одговара:
"Боље, Војно, ја без тебе,

Ѓи сџт, Vuoino, frđi mĀnĀ".
 Da vĳeđ Vuoina cĀnd auđa,
 La mĀndra luĳ strĀga:
 "Auđ mĀndro, mĀndra mĳa,
 ĹagĀ-đ mĀna cu ređcĳru,
 řĀ bago-n sĀn la miĳe,
 Scuaće mare řĀarpiřuor,
 Mare řĀarpe galbiĳuor,
 CĀnd sĀ-nĳinže ma cuprinđe,
 SĀ zgĀrřařće ma svrřĀařće,
 ĹĀ-ĹĀ mĀndro sĀ nu muor,
 SĀ mĀĳ fiĳ tu cu sođĀĳuor".
 Da ĳa, mĀre, cĀnd auđa,
 ĳa ĳiř mĀna nu ĳega,
 Đin luoc mĀna-n sĀn бага,
 Mare ces cu baĳ scoća.
 Aĳa bualĀ Vuoina avĳa,
 SĀ vadĀ care ře-ĳ gĳnđa.
 Da vĳeđ Vuoina ře vobĳa:
 CĀtrĀ muĳca sa ře vobĳi:
 "Auđ muĳcĀ, muĳca mĳa,
 CĀt ř-a fuost, muĳca, milĀ đĳ miĳe,
 Ařa sĀ-m fiĳe miĳe đĳ cĳiĳe.
 řĀ tu suoro, suora mĳa,
 CĀt ř-a fuost, suoro, milĀ đĳ miĳe,
 Ařa sĀ-m fiĳe miĳe đĳ cĳiĳe".

Него без руку да останем".
 Кад је Војна и то чуо,
 Драгу своју зове:
 "Чуј ме драга, драга моја,
 Пешкиром ми руку вежи,
 И у њедра моја гурни,
 Змију једну да извадиш,
 Велику змију, жуту,
 Кад се пружа живот губим,
 Кад се скупља дах изгубим,
 Леле, драга, умрећу ти ја,
 Мене нећеш имати".
 А она кад је чула,
 Није руку ни везала,
 Одмах руку у недра гурну,
 Са дукатима кесу вади.
 Од те је болести боловао:
 Да види шта његови мисле.
 Онда Војна проговара
 И својој мајци каже:
 "Чуј, мајко, мајко моја,
 Колико је теби жао било,
 Толико ће мени тебе жао бити.
 И ти, сестро, сестрице моја,
 Колико ме ти, сестро ,жалиш,
 Толико ћу ја тебе жалити".⁸

Записао и превео Филип Пауњеловић

⁸ Песма "Војна" тонски је забележена 1973. године у извођењу певача и виолинисте из Оснића, Петра Перића.

ХЛЕБ наш насушни

Једна од повезница бројних земаља, народа, етничких група, племена, друштвених заједница, јесте - хлеб. Он може имати другачији састав, структуру, облик и конзистенцију, па чак и укус, али је у основи, увек то неко тесто настало од млевеног зрневља различитих биљака и воде. У зависности од поднебља, климатских услова, расположивих намирница, па и традиције, хлеб се у различитим културама прави се различите начине.

Некада се зрневље уситњавало трљањем камена о камен, што је и данас видљиво код неких племена у Африци и Јужној Америци, затим се тукло или туцало у аванима, млело у воденицама, да би, данас, настајало у великим индустријским погонима. Технологија настанка се мењала, као и начин примене, али је хлеб заувек остао основа људске исхране.

Србија је земља, преко чије су територије прелазили многи освајачки народи и сваки је доносио своје обичаје и остављао свој траг. У тим вихорима историјских галиматијаса, народ се трудио да преживи и опстане, користећи своје архетипско памћење. Трпео је разне притиске и утицаје, али је, ипак, сачувао своје аутентично биће. И данас се могу препознати утицаји разних народа, који се могу наслутити у укусима, али је народ успео да очува своје обичаје и традицију, па се са сигурношћу може тврдити да је уметност справљања хлеба очувала вековна сећања и сасвим је карактеристична за Србе, јер је у њу уткана вишевековна жеља да се очува дух народа.

Слободно се може рећи да Срби имају култ хлеба. Било да је то векна, погача, плетеница, разљевуша, или било која друга врста, оне носе печат историјског трајања и поштовања. И данас код српског народа ни једна светковина не може да прође без неког обредног хлеба. Ми смо познати као гостољубив и срдачан народ, који у своју кућу прима сваког путника намерника и гости га оним што има, делећи са сваком кору хлеба, свој труд и муку. При посети некоме, домаћица је госте сачекивала и нудила хлебом и сољу, а понегде где су били богатији домаћини, хлебом и медом, као одразом добродошлице.

Свака светковина започиње обредним хлебом. Рекло би се да нас хлеб прати од повоја до покроба. Некада су се хлебови правили

од јечма, ражи, зоби, а касније и кукуруза. Ти хлебови су представљали одраз материјалног и друштвеног положаја и моћи и статуса домаћина. Занимљиво је да се данас светски нутриционисти утркују у доказивању да су баш ове врсте хлебова најздравије. Ипак, бели хлебови, направљени од пшеничног брашна у данашњем су времену преузели примат. Обредни хлебови, у различитим крајевима наше земље и данас се праве на различите начине и од различитог брашна, али суштина је остала иста. Хлеб, или погача, што је само синоним за ту врсту теста, месе се у част рођења детета, за славе и преславе, венчања, разне религијске празнике, за покој душе и сахране. Некада су слани, некада слатки, различитог облика и величине, украшени или једноставни, без обележја и украса, остали су симбол свих значајних догађаја и неизоставан део њих.

Хлеб се дели са укућанима, гостима, комшијама и пријатељима, он се даје и стоци, птицама, пчелама, али и свим живим и мртвим душама. У нашем народу постоје разна веровања и сујеверја повезана са хлебом. И данас се он у традиционалним срединама поштује и никада се не баца у смеће, већ се дели, или од старог хлеба праве разна јела, попут попаре, прженица, квашеница, мрвица, презли и разних других ђаконија, у зависности од спретности и умећа домаћице.

Старије генерације памте времена када се са радошћу јело хлеба и масти, па одозго алева паприка или шећер, или хлеб и џем од шљива или само хлеб потопљен у води и посут шећером. Та времена су прошла, али је хлеб, као основа готово свеког obroка, опстао и остао. Хлеб значи живот. Народна изрека „имати кору хлеба“ значи да је човек слободан и способан да преживи, да стекне довољно да опстане.

А молитва једниа која је записана у Новом Завету Светог Писма недвосмислено каже „хлеб наш насушни дај нам данас“, што је метафора за опстанак и трајање.

Хлеб, то је умеће преживљавања.

У сусрет Дану жена или како је то почело у САД

За развој америчког сифражетског покрета од великог је значаја религијска матрица која је покренула све социјалне покрете у Сједињеним Државама током 19. века. Институција ропства била је матрица на којој се огледао и преиспитивао дискурс женских права, баш као и многе друге друштвено-политичке теме у том периоду.

То управо сублимира и Анђелина Гримке, аболиционисткиње и активисткиње у борби за женска права, која каже да „бавећи се правима која припадају робу, почела сам боље да разумем своја права.“ Улога америчких жена у припреми Рата за независност пример је експлицитног женског активизма који се не уклапа у наратив о положају жена у колонијалном друштву 18. века, у којем влада енглеско обичајно право које не препознаје, нити прихвата жену као политички субјект. Борба за независност учинила је жене револуционарним Пенелопама, како их назива Џудит Мајер, прва америчка феминисткиња, ауторка есеја „О једнакости полова“, из 1790. године који је штампан две године пре чувеног есеја Мери Вулстонкрафт „Одбрана права жене“.

Уочи Рата за независност, жене у америчким колонијама спроводе бојкот британске робе који је „спонтано ујединио амерички народ по први пут у заједничком подухвату.“ Тако су „за масовно ширење бојкота робе америчке жене биле доста значајне, јер је одржавање домаћинства било у њиховим рукама. Кућна радиност и одећа од домаћег предива ушли су у моду. „Кћери слободе“ су у јавности почеле да се појављују с преслицом. Тражећи замену за енглески чај, прокувавале су миришљаве траве са водом.“

Након рата Американке постају стуб Младе републике, кроз своју улогу и одговорност у подизању нових генерација Американаца, које је требало васпитати на идејама Револуције и Декларације независности, чиме ће се успоставити „традиција политички одговорног материнства.“ У том процесу жене у првих 13 држава чланица постају једна посебна и посредна, али релевантна политичка снага, која у стратешком смислу има велики значај: васпитавање и одгој будућих Американаца.

СВЕТ У МЕНИ

У КОФЕРУ НЕМА ВИШЕ МЕСТА

Кофер

Да не заборавиш
Да не заборавиш
У коферу више места нема
За још једну ситницу
Подсетник да си била јака
наслеђен ручни сат
Који навијаш уназад
За још једну књигу
Да скрати будуће одсутности
Које називаш светским болом
Када нико се не јавља
У дану у коме
Као Јесењин
Куцаш од врата до врата
Да не заборавиш
Да не заборавиш
У коферу више места нема
За оно што никад нећеш обући
Део је прошлости
У којој мртви били су живи
А ти си била нека друга
Наивно верујући да ће се
Топли јесењи дани понављати
Баш у тој кошуљи
Коју си прерасла
Чизмама од седам миља
Када си заборавила
Да икада била си способна
У крилу мајке
Још једну успомену само
Да не заборавиш
Да не заборавиш
У коферу више места нема
За ишчезли мирис
Пресованог цвета

Из врта који већ давно не постоји
У један цвет стали су
 Јорговани
 Божури
 Нарцис
 Кадифе
 Ледена срца
 И топле сузе
Које су терет за путника
 Да не заборавиш
 Да не заборавиш
У коферу више места нема
За нема писма и фотографије
 Оних са другог света
тај тешки привезак око врата
 Породичне историје
 Да не заборавиш
 Да не заборавиш
У коферу више места нема
За кућу надомак градске цркве
 Чија звона сањаш
Минијатурна сунца цветова дрена
Који су засадили пре твог рођења
И још једну кашичицу слатка од ружа
 Које су износили гостима
 Да не заборавиш
 Да не заборавиш
У коферу више места нема
 За брод од папира
Индиго боје тмурног неба
 Када ти је обећао
 Крв и кост
 И плаву косу дечака
Кога никад ниси родила

Бескрај несна

Спаваш
док са руба твоје трепавице
посматрам мутно језеро
Сан ме никада није хтео
та неутуљена чежња за смрћу
заборавим
постојањем кроз идеју
Спаваш
у мени се таласа
облак расањени
разјарен властитом маштом
Нечитак сан ти вреба са усне
Пребројавам језике
симболе
Нечитак сан ти вреба са усне
Распростири мапе времена
туђих имена
Мутно се језеро прелива
на моме длану
Спаваш сном загонетле
остављајући ми бескрај
за одгонетање

Туристичка атракција

Углавном заборављаш кишобране
гајећи поверење према Сунцу
Којим се храниш
Никада не знаш колико је новца остало у новчанику
Именујући ожиљке
Непромишљеном куповином
Ипак си обична жена
Док се на пешачком прелазу
Судараш са колекционарима
Цепарошима
Мађионичарима
Никада не носиш сат
А време непогрешиво погађаш
Правдајући се интуицијом
Зналци антиквитета
Попут црног пса
Затварају три круга око тебе
Анкциозна си када чујеш ротационе сирене
И увек баш увек допушташ
Црним мачкама да ти пресеку пут
Верујући само у властита сујевеља
У цркву одлазиш тек када мртве сањаш
Не посећујеш гробове
Јер тамо никог нема
На другој страни улице
Затичеш препродавце раритета
Који ти нуде
Као на пијаци робља
Надмећући се у доказивању
Величанствености властите несреће
Од које нема несрећније узвишеније
Нудећи обилазак кроз твоје срце
Као кроз туристичку атракцију
(Постала си жива Помпеја)

Пчеле

Бранку Миљковићу

Ритуално спирам
Дневна зла
Која се као палимпсести
Исписују по већ
Тесној кожи
Не питај
За нови распоред
Мрзим симетрију
Не питај за нове зидове
Преосетљива сам на боје
Данас сам посматрала мраве
Котрљали су мртву пчелу
По плочнику
Често их прескачем на асфалту
Подсећајући се
Да су их прогласили
Угроженом врстом
Тада помислих на упокојеног деду
Који се седамдесет година
Бавио пчеларством
Први рој је километрима
Носио на леђима
Присетим се његове пчеларске капе
Магичне капе мога детињства
Које је мирисало на мед
Не интересују ме
Реторичка питања
На интонацију мога гласа
Уморна сам од
Разгледања узорака текстила
Забрављене либеле
Која мери
Залудно време
Смешташ ме у просторе зла
У којима си ме измислио

Презирући метафизичку бол
Јер људима треба хлеба
Не желим нове гипсане украсе
Не желим нове тепихе
Не желим нове јастуке
Данас су пријатељицу
Пронашли на обали језера
Празна бочица отрова
Нема писма
Само дивља припитомљена патка
Коју волимо да посматрамо
Из дворишта ресторана
Она је све видела
Екосистем се разара
Не треба нам нова тераса
Од дуговечног камена и челика
Када ће ова планета
“бити мина у раскрвављеном небу”
Мртви ће појести пчелу
Када их нестане
Ко ће наше душе
Односити Богу?

Пију

Очи ми пију
Душу ми пију
Уши ми пију,
а Крв ми не пију.
Осмех ми пију
Радост ми пију,
Тугу ми не пију, па се разбију.
Срећу ми пију
Мудрост ми пију
Нос ми пију,
а Ватру ми не пију,
Воду ми пију, па се разбију.
Будућност не пију, да је сакрију.
Једино истину прошују,
да Љубав птицом убију.

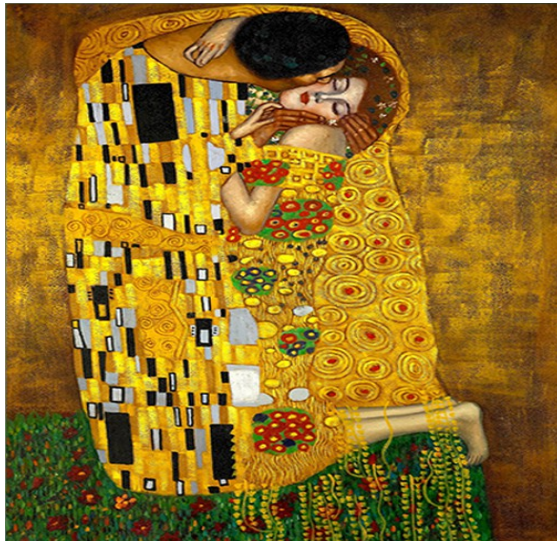
28.03.2023.

између пресуда у суду на послу

Рат

Боримо се на живот и смрт,
зидови памте крике и уздахе.
Нема мировне мисије, ни посматрача.
Бојиштем се шири мирис твог теле и парфема.
Давиш ме свиленим гајтаном од своје косе,
није по конвенцији.
Ја сам ипак твој заробљеник.
Пуцам из свог оружја,
ти користиш недозвољена средства.
Отров и противотвор у исто време.
Крварим у срцу, тражим примирје.
Не даш ми да извучем свог рањеника и одем.
Пусти ме да покупим раскомадане утиске
и избегнем лешинара
који граби све што стигне.
Нека иза нас остану само отисци тела у постељи.
Сутра ћу ионако променити постељину.

Густав Климт, Пољубац

Како сам нема

Пред црнилом твог узглавља
ни речи да тишину разбију,
ни сузе да кишу замене, ни осмех,
макар лажан био,
ничега нема.

А волела бих да рукама
звезде додирнем,
до уснама покупим росу
са замишљеног цвећа,
да будем принцеза без трона,
волела бих да није сан.

Учинио си од мене поету,
направио песникињу
која стихове пева
само теби у част.

Можда

Можда је и свануло
Ал моје очи не виде сунце.
Покажи ми да си ту, уз мене,
У виду кише,
У виду ветра и птице,
У виду лишћа, у виду сунца.
Додирни ми образ, овлаш,
Као пролећни лахор
Осуши сузе,
Озари ми дан.

О мом тати

Увек сам се питала зашто не волим новогодишњу еуфорију, празнике, весеља?

Одакле потреба да само заспим, све преспавам и пробудим се када лудило прође? Сада знам. Дубоко у мени крио се одговор свих ових година, нисам била свесна. Пијанство мога тате, само једно је довољно да помрачи радост свих празника потоњих година. И дан данас ми у ушима одзвања сваки повишени тон, свака груба изговорена реч, којих, желим да верујем у то, није ни био свестан.

Волео нас је, петоро нас је било, три моја брата и сестра. И никада, баш никада није дигао руку ни на једно од нас. Ни на мами, како смо је звали. Био је добар тата и добар муж када није пио.

И данас видим велику спаваћу собу са великим француским лежајем и великом лутком из Трста која, онако раскошна заузима већи део њега шепурећи се широким жипоном.

А ми, деца, једно до другог збијени, шћућурени, прекривени јорганом, ишчекујемо престанак буке, скоро и да не дишемо. Рукама чврсто покривамо уши да мање чујемо, да мање знамо. Онда, као ветром донешена, тишина, мук, неприродна. Бројимо колико дуго траје, да ли је то то, завршено? Извирујемо, и прво што угледамо је мамино лице на вратима.

Прст јој је на устима, боји се да татино хркање није можда варка. Још трен само причамо очима и прстима. Онда се мами, препорођена увлачи код нас у кревет, шири руке да нас све обгрли али не успева. Ми се онда гурамо у њена њедра, угушићемо је али се не жали, смеје се драгоценим осмехом. Још једна пијана епизода је завршена, сутра је нови дан. Тата, нови човек, уредан и чио, као да синоћ није било ничега, одлази на посао. Када се врати са посла, мами кува кафу, сервирану осмехом, нас грли и прећутно моли за извињење. Његове очи нам говоре да нас воли и моле да и ми волимо њега, онаквог какав је.

Напустио нас је прерано. Требао нам је, али скупо је платио своја тренутна задовољства, свој порок.

Мислили смо да ће нам бити лакше, али није. Наравно, много смо и дуго плакали за њим, говорили да смо имали најбољег тату на свету упркос свему. Ако ништа друго, извукли смо поуку живота.

Буђење

Још једно буђење. Рутина свакодневна. Отворим сањиве очи, а сунце са прозора их брже боље затвори. Не дам се, отворим их поново. Поглед извезбано кружи, лута по нашој соби пуној слика. Полако, упија их редом, као да пописује ствари.

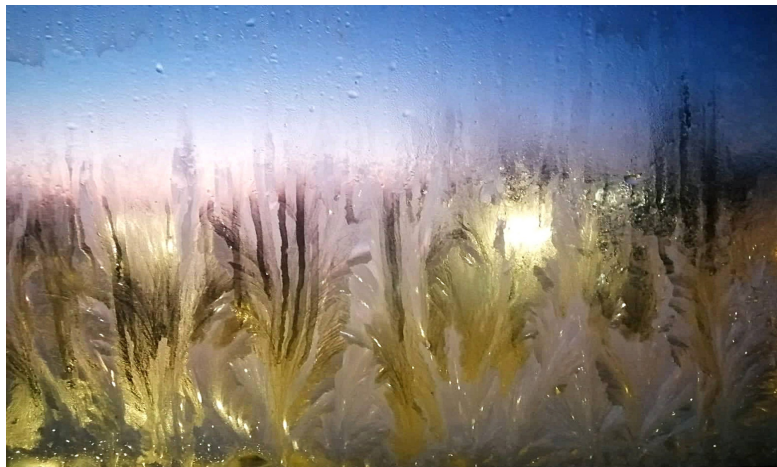
Из једног ћошка, заводнички ме глада са неке прославе, широког осмеха. Лагано прелазим на суседну слику. Ту ме дочекује строг поглед професора, са бригама о школи, ђацима. Не задржавам се на њој. Скрећем поглед.

Протрљам очи, у намери да се расаним и устанем. Направим лењи покрет од ноћи и спавања а оно гле, још један поглед, онај из задњих дана. Благ, као да моли за милост, за живот, за све нас. Толико је реалан, стваран да имам потребу да га прстима додирнем и проверим да ли је стваран, жив. Немогуће, знам, али имам право да желим. Можда ако затворим очи, замислим га живог, ни тада, знам.

Наглим покретом устајем из заједничке постеље, скренем поглед на сасвим другу страну да више не тумачим његове мртве погледе са урамљених слика. Не вреди. Све остале, заједно, стају у моје очи одједном. Врте се у круг као калеидоскоп. Ту смо ми као породица, деца, пријатељи а свуда он, насмејан, животан. Животни мозаик ми узбуркава мисли, успорава дисање, убрзава осећања. Одустајем.

Не могу ја то. Затворићу очи и прекинути варку, изаћи из собе, можда ће ме успомене до сутра оставити на миру.

До сутрашњег буђења.

Посматрач живота

Гледам како пролазе ми дани.
Вене младост и моја лепота.
Ја не могу ниста да учиним.
Постала сам посматрац живота.

Нисам знала да ће тако брзо
Старост доћи и на моја врата.
Нисам знала да се живот креће
Тако брзо к'о казаљке сата.

Гледам своје оседеле косе.
Пребројавам потрошене дане.
Иду они све брже и брже.
Неће време никако да стане.

Гледам своје измењено лице.
Пребројавам и старачке боре.
Иду дани и односе живот
Сваког дана све горе и горе.

Постала сам посматрач живота,
Јер не могу да га зауставим
И не могу ништа да учиним.
Могу само са њим да наставим.

Чезња

Чезња пара и срце и груди.
Тебе нема, не виђам те више.
Док пролазим путевима старим
Свака стаза на тебе мирише.

Ноћи су ми тешке и без снова.
Моја соба на чезњу мирише.
У соби сам к'о рањена птица.
Још постеља за тобом уздише.

Бол оставља трагове у души.

Овде више не станује срећа.
Ни песма ме више не весели.
Све на тебе, овде ме подсећа.

Живот није ни бајка ни песма.
Већ газимо и трње и цвеће.
Неко има храброст да настави.
Неко никад преболети неће...

Очекујем

Бол пробија моју душу страхом
Као хладни север удара у груди
Живот је присут пепелом и прахом
Заспало срце из сна се не буди.

Гледам лишће које ветар носи
Високо горе, небу под облаке
Месец се смеје к'о да ми пркоси
У мрачни живот шаље чудне знаке

Капи кише падају на прозор
Док сузе пеку моје тужно лице
Убија ме овај страشان призор
Од бола ноћас пући ће срце.

Ти ми се прикрадаш у снове
Да ми засладиш горку ноћ
Очекујем почетке нове
Као да имаш чаробну моћ.

Чуваћу те животом својим

Да ли је могуће волети неког
Као што сада ја волим тебе
Душом, срцем, својим телом
Не могу просто да ти одолим.

Као месец обасјаваш ми стазе
Као Сунце са неба ме грејеш.
Постији нешто магично у теби.
Божанствено знаш да се смејеш.

Волим твој осмех и твоје очи
Волим твоје руке кад нежно грле
Твој лик је моја једина икона.
Моје руке увек ка теби хрле.

Свакога дана пишем ти песме
Љубавни пламен гори до неба.
Никад те нико повредити не сме
Ти си једино биће које ми треба.

Волећу те и бранити животом својим
Ништа те ружно не сме дотаћи.
И тенкови да крену на тебе
Ни милиметар се нећу помаћи.

Проклета кућа

Од кад те нема, нема ни мене.
Душа је моја гола ко пустиња.
Седим у соби крај камина.
Гледам како задњи пламичак тиња.

Гаси се ватра, камин је празан.
Јос мало зора свануће.
Не желим више ватру да ложим
Хоћу да бежим из проклете куће.

Размишљам шта се десило с'нама
Зашто су нам срећу однеле кише.
Клели смо се на вечну љубав
Сада ми соба на тугу мирише.

Врисак се пролама кућом.
Ништа се више мењати не може.
Туга ми ломи сломљено срце
Хоће да искочим из своје коже.

Гледам небо, молим се Богу
Да ми подари мало снаге.
Само да изађем из ове куће
И да преболим те очи драге.

СЛИКАМ ТЕ...

Сликам те речима
и погледом.
Од измаглице вајам
твоју силуету.

Сликам те четкицом
на звезданом платну,
најлепшим бојама око нас
вео ткам.

Белу голубицу на рамену
кроз вечност носим,
испод њених крила
зрно мудрости уматам.

Сликам те речима
и погледом,
од измаглице вајам
твој лик.

Дозивам те криком својим
праисконским,
у праскозорју космичког јутра.

Дозивам те,
док најлепше вртове и велове,
на звезданом платну око нас,
најлепшим бојама ткам.

ОКА ТВОЈА ДВА

Још увек не знам
ни како ни шта.
И у том незнању
желим да волим
ока твоја два.

И где сам, не знам.
Пишем те и сликам,
и желим да знам,
где су и шта сањају
ока твоја два.

И у том незнању
поглед ми луга.
Далеко, па све ближе.
Не, не знам.
У ствари, знам.

А ТИ?
Слутиш ли чаролију
мог недосањаног сна?
Не, не знаш ТИ,
у ствари, још увек
не знам ни ЈА.

Али ипак желим
да сањам
ОКА ТВОЈА ДВА.

Потражи ме

Кад време исцури, када се све сруши
Када ти други постане дражи,
Сакрићу се где тишина пара уши,
Ако пожелиш, ти ме потражи.

У магли сећања твојим ћу бити,
У сузним очима препуним туге.
Ту ме увек можеш потражити
На заласку сунца, у сенци дуге.

Потражи ме и кад се имена не сећаш више,
Кад осетиш дашак ветра у коси.
То душа моја крај тебе дише
И собом тугу бескрајну носи.

Потражи ме у сјају раног пролећа
У руменом пупољку, веснику среће,
У цвркату птица, у мирису цвећа,
А мене и даље бити неће.

Потражи ме чак и на крају света.
Али улудо време не траћи.
Заувек бићу крај твога скута,
А ти ме никада нећеш пронаћи.

ЗА СЕКОГАШ НАДЕЖ

Зарем остана нешто свето
во нејзиниот преубав свет
кој се издигнуваше секој ден,
а непреспиените долги ноќи
немаше кој да ги брои.

Само муграта остана нем сведок
на сите збиднувања што ја гризеа
како ненаситни глодари,
кои ѝ се радуваа на солзите.

Несоницата е друга приказна
своја книга таа сѐ испиша
ја исполни до последна страница,
доста е, ако е за аирлија.

Не е касно да се смени патоказот,
семето го никнала веќе нивата,
и лебот со тврда коринка се испекол,
од крупното пченично зрно.

Има време за нови почетоци,
и за нови отворени хоризонти,
да се продолжи и по угорници
и на сè пепел да се фрли,
За сè да се заборава.

Заувек нада

*Да ли је остало нешто свето
у њеном лепом свету
који је устајао сваки дан,
и бесане дуге ноћи
није било ко да их преброји.*

*Само је кригла остала неми сведок
од свих ствари које су је гризле
као прождрљиви глодари,
који су се обрадовали њеним сузама.*

*Несаница је друга прича
написала је своју књигу
попунила је до последње странице,
довољно је, ако је за арлију⁹.*

*Није касно да се промени мапа пута,
семе је већ никло у пољу
и печен је хрскави хлеб,
од крупног зрна пшенице.*

*Време је за нове почетке,
и за нове отворене хоризонте,
да настави чак и узбрдо
и да се баци пепео,
Да све заборавим.*

ЉУБОВТА Е ПОБЕДЛИВА¹⁰

Со очи те гледам милно,
Ти љубов ли си или нешто силно?
Дали си бура во животот мој
дали си некој непознат сој?
Ме гледаш и ти, се лепиш за лице,
оставаш трага скапоцена, драга.
Непознато чувство за срцето мое,
жарче во душа што гори,
оган тивко што тлее,
милина слатка што се лее.
Ти што си?
Дали си вистина или лага?
Дали со себе носиш радост или тага?

Засекогаш ли ќе бидеш тука
додека срцево мое чука?
Од што си створена ти мила,
кој ти дава таква сила?
Со срце да си поигруваш,
во душата да се вселуваш,
во очите виножито да будиш,
со усни силно да љубиш.

Еј Љубов!

Дали си ти победлива?

- Тоа, велиш, никој не го знае...
Убаво е додека трае...
Додека желбата гори,
додека не се измориш...
- Јас тука сум во тебе
престорена во твоја лика,
најубава и најсветла слика.
Од мене очите најсилно сјаат,
и срцето најсилно чука.
За мене песни најмногу има

10 Најбоља песма на конкурс "Љубовта е победлива" Поезија. Мк – 14.02.2022.

некои без ритам ,некои со рима.
За мене се копнее, се гине,
за мене борба се води...
-Ах, душо страдна
јас сум секогаш гладна,
за преградки, за бакнежи врели,
за долги прошетки и остварени желби.
Во животот јас најважна сум сила,
на секого сум му мила.
Чувај ме како капка роса
и биди моја- Златокоса...

Љубав побеђује I

Гледам те мило очима,
Да ли си љубав или сила нека?
Да ли си олуја у мом животу?
Да ли си ти неки непознати сој?
Гледаш и ти мене, држиш ми лице,
остављаш драгоцен траг, драга.
Непознато осећање мом срцу,
жар у горућој души,
ватра што тихо тиња,
прелива сласт.
Шта си ти?
Да ли сте истина или лаж?
Да ли носиш са собом радост или тугу?

Хоћеш ли бити овде заувек?
Док ми срце куца?
Од чега си направљена, драга?
Ко ти даје такву снагу?
Играш се са срцем,
усељаваш у душу,
будиш дугу у очима,
уснама снажно љубиш.
Еј, Љубави!
Да ли бобеђујешШ
- То нико не зна, кажеш...
Добро је док траје...
Док жеља гори,

док се не умориш...
- Ја сам овде у теби
прерушена у твоју слику,
најлепшу и најсветлију слику.
Моје очи сијају најјаче,
а срце куца најјаче.
За мене су углавном песме
неке без ритма, неке са римом.
Чезнеш за мном, умиреш,
за мене је борба траје...
- Ах, душо, патила си,
увек сам гладан
загрљаја, за топле пољупце,
за дуге шетње и испуњене жеље.
У животу сам најважнија сила,
сви ме воле.
Чувај ме као кап росе
и буди моја Златокоса...¹¹

11 Превод са македонског – Зорица Масловарић

Ја сам неумољива

На перону твоје тишина остаје
Време узалуд партије буђења поручује
И не дам да постојиш
У мојој глави
На усамљеним обалама далеким
У моме скровишту
На делу неба
Не дам да постојиш
Суза ти лута по лицу
И бол ти очи пече
Али ја сам неумољива
Моја је гордост неподмитљива
Ја сам отишла
Још онога дана
Када су туге моје узалуд о прозор
твој лупале
Када су руке моје
Грчевито део по део сећања рушиле
Схвати
Ја сам данас другачија
Ја сам неумољива

Немирна пролазност

Заљубила сам се у твоје сазвежђе
Хоћу да ми га поклониш
Ја нисам узалуд снове своје
Спалила на ломачи бола
На марш чекања дугог
У шкољци дана пошла

Оковане речи шкрипе уместо точкава
Како да не тражим твоје сазвежђе
Кад је моје истопљено
Кад је последња звезда затајила
На уснама рањивим

Хоћу твоје сазвежђе
Пролазност није тако кратка
Хоћу тугу да дам за простор

ИСКРИЦЕ

ЉУБАВ ЈЕ АГРЕГАТНО СТАЊЕ

Баш станова чудних има

Кад сам једном у коприви
видео да гуштер живи,
помислих се – слава свима,
баш станова чудних има.

Неко живи на дрвећу,
Други згнезди се у смећу,
трећи тек би на бандере,
четврти се стеном вере.

Паук кућу извезао,
јазавац је ископао,
детлић своју изгубио,
а дабар је саградио...

Дуга листа станољупца,
вреднијих од песме ступца,
ал ми срце тебе слави
– станујеш у мојој глави!

Љубав је посебно агрегатно стање

Они што одређују разне неке мере
молим да и овај захтев овере,
нека се свима даде на знање:
љубав је посебно агрегатно стање!

Чудне те ватре стављају у очај
па се распитујеш, тражиш сличан случај.
Прсти ти трну, а глава сва сева -
то се клима телесна побољева.

Не знаш да л' летиш, ил' можда падаш,
да ли да плачеш, ил' да се надаш...
Да ли си чврст ко кремен каменац,
или се губиш ко паре венац.

А када се деси да ти уши горе,
док ти руке хладне – то се стања боре...
које да превагне како ти и буде -
агрегати сваком подједнако суде.

Због њих се смрзнеш, ко жар се печеш,
од беса пушиш, ко плима течеш...
На сто те мука то љубав ставља,
али је нека – само нек се јавља.

Да л' је љубав ил је бољка

Уф што ми се нешто дури,
уф што ми се с неким свађа,
ко да глави даска фали
– а можда и цела грађа.

Све ми нешто тесно, мучно,
све ми нешто мрка капа,
можда јава није нужна
– у сан ми се око склапа.

Неко каже да је љубав,
неко каже да је бољка,
а ја смислим да су обе
– смотале ме ко невољка.

Не помажу горке траве,
не помажу вражје коже,
да ме врати у нормалу
– само једно око може!

Љубав је журка на коју се не зове

Ту не помаже високо звање,
ни школска спрема за уску струку,
диплому чека сигурно пропадање,
ако те срећа не узме под руку.

Цаба се позиваш на своје снове,
призиваш закон и уставна права,
љубав је журка на коју се не зове,
нити се јавља срцу што спава.

Таленти силни, дарове с неба,
штампања, поруке и преписивања,
ниједно од тога овде ти не треба,
желиш ли петицу из заљубљивања.

Како се стиче, то нико не зна,
у сефу судбине среће су лозови,
тек – остави наде, сневања празна,
и пробуди срце – сам се позови.

Претрнеш сав, па се још збуниш,
укипиш ко кип, ко клип окруниш,
и сва ти снага у пете сиђе -
ено је прилази, сад ће да приђе.

Чудна срећа

То што ми бора чело,
то што ми скупља веђе,
у болести спада ретке,
и од њих у оне ређе.

Не знам јој чак ни име,
како се, и откуд створи,
прилика није за причу,
нити је збор да се збори.

Додуше, морам да признам,
слажем ли, лажем сам себе,
о тајни овде реч је
између мене и тебе.

Само што ти то не знаш,
а ја ти не смем рећи,
зато те болујем храбро,
као да реч је о срећи.

Чиста романтика

Две сардине сребрнасте,
витка тела као ласте,
сусреле се у конзерви,
заљубиле без резерви.

“Где си била, жељо бајна,
живот ми се као тајна
кроз поноре ископрца
– ко те крио од мог срца
што је дивне снове снило
док је морем крстарило.
Сваки замах пера снихвах
док крај тебе не допливах.

Кад нам судба није дала
да сневамо покрај жаља,
дозволи ми да се стиснем
без тебе ћу да пресвиснем!”
“Дозвољавам, зашто не би,
и ја гајим према теби
осећаје сасвим присне,
не дам љубав да нам клисне!”

Судбина не бира место
па нас љубав сретне често
у пределе коса слика
– е баш то је романтика!

Свако је главни у нечему

Мачор и мачка воле да се маце,
дечак и девојчица да слажу фаце,
лавови страшни да светом царују,
роде крилате да срећом дарују.

Мајмун је главни у мајмунисању,
радосни првак у лепом писању,
заљубљена шипарица у уздисању,
а ловац је мајстор у хвалисању.

Свако је зналац у некој дисциплини,
чак и када није – тако му се чини.
То му живот чини радоснијим,
а уздигнути нос још поноснијим.

Нема штета од труда да се буде главни
(зар су неки тек тако постали славни)
важно је да се од жеље не одустаје,
да се у том што се воли не посустаје.

...

Песнику је овде нешто још битније:
главноћа свега у слози се крије!
Помозимо сваком, без икакве злоће,
тако ћемо постати део те важноће!

Пет година за будућност

Кад сам се запослила у Кладову у Средњој техничкој школи 2018. године, пре сваког часа проверавала сам столицу на којој треба да седнем, поставила правило о личном простору и представила се ученицима као професор кога не занима ученик већ само форма и испуњавање наставног плана. У учioniцу која је мој избор и највећа жеља, ушла сам пуна предрасуда. Оних типичних које чујемо на сваком кораку. Да су данашња деца зла, подмукла, немају поштовања, не раде ништа, ништа их не занима.

Тај став сам променила врло брзо. Већ на првим часовима дотакли смо се стварног живота анализирајући књижевна дела. Човече... ова деца много тога знају. Па разумеју и повезују. Нису зли. Већ на првом писменом задатку учила сам одељење у ком деца пишу савршено. Зрело и занимљиво. Мало смо се бавили усавршавањем стила писања, писањем песама, избегавањем невештих рима... За три месеца имала сам песме ученика техничке стручне школе за конкурс Миријевски Орфеј књижевног клуба „Мала птица“ из Београда. Седам песама мојих ученика заступљено је у зборнику, једна песма је награђена, две похваљене. Резултати конкурса и сама додела награда стигли су у периоду кад им већ нисам предавала. Али, на пријем диплома и похвала отишли смо заједно. Мени, наставнику на одређено, захвалница за менторство није ништа значила. Али, њима је то можда једина прилика да негде оставе писани траг. Да им песма и име буду у књизи. Јер се писањем деце не бави нико. Ученик награђен на конкурсусу ускоро је добио прву тројку на писменом задатку уз образложење да су код песама виши критеријуми. И данас чувам и поруку и песму ученика.

Као да ми сами убијамо жељу за писањем код деце. Ми немамо јасне критеријуме шта се на писменом задатку оцењује. Плус, ретко који наставник дозвољава писање песама на задате теме.

Друго радно место, основна школа 2019. године, било је скроз другачије. Од зрелих средњошколаца добијеш петаке који имају хиљаду питања. А ја сам поставила само једно правило: глупа питања не постоје. И заиста, трудила сам се да увек смеју да питају све што их мучи. Тако сам стекла поверење да им кажем своју жељу. Желела сам да деца пишу. Да пишу пре свега поезију. Да покажемо да данашња деца нису неписмена, неначитана и незаинтересована.

Већ те прве године имали смо друго место на конкурсусу Миријевски Орфеј. Поред награђених, имали смо и похваљену песму

и још пет песама одабраних за зборник радова. На редовним часовима српског језика, као и на часовима драмско-рецитаторске секције, спровели смо акцију Пробудимо песнике. И заиста су се пробудили. Већ на крају првог полугодишта имали смо драмски текст који су писали ученици. Показали смо да деца знају, могу и желе да пишу. И да су у томе успешни.

Уследио је период мировања, период када је све око нас стало због пандемије. Али, ми смо свој рад некако везивали за обележавање значајних датума. Ако је око нас све стало, није и у нама.

Како су моји петаци расли, расле су и моје жеље. Већ као седмаци који редовно пишу за конкурсе које организује школа или неко удружење, схватили су да могу више. Подстакла сам их да пишу увек, и онда кад школа од њих то не тражи. А неки су већ и писали. Али, плашили су се да то и покажу. Колико сам могла, радила сам са њима у оквиру ваннаставних активности. Али, требало је још. Показати, подстаћи, мотивисати, охрабрити. Пожурила сам и ја са својом првом збирком песама. Јер наставник је личност чији се пример следи. Себи сам поставила циљ да моји ученици објаве прве збирке. Ред је био да то урадим и ја. Како бисмо се оснажили додатно, покренула сам пројекат Оснаживање младих песника. У једном тренутку имала сам готово 20 ученика који пишу одлично. Само је требало победити трему и показати другима колико смо у писању успешни. У сарадњи са Јавном библиотеком у Бољевцу организовали смо неколико песничких вечери на којима су ученици основне школе јавности представљали своје радове. И након сваког наступа, трема нам је постајала савезник. Да се припремимо добро, да будемо самоуверени. Са песником Стеваном Јовановићем из Зајечара организовали смо песничке сусрете деце песника ОШ „9. српска бригада“ из Бољевца и ОШ „Десанка Максимовић“ из Зајечара. Уједно су наши ученици 27. маја 2022. године били први учесници Фестивала поезије младих песника, фестивала који има традицију дугу 36 година.

Као круна мог рада са талентованим ученицима издваја се представљање младих песника школе „9. српска бригада“ на Београдском сајму књига 2022. године на штанду Креативне радионице Балкан. Ово је први пут да су се деца наше мале општине представила као песници на Сајму књига. Не као посетиоци већ као песници.

Наш рад настављамо уз помоћ Јавне библиотеке у Бољевцу кроз радионице поезије и кроз рубрику Искрице. Све препреке на које смо наилазили у раду, од неуклапања у наставни план и програм, од немогућности финансијске подршке за одлазак на фестивале

поезије, од непрепознавања околине, од несхватања улоге поезије у животу младих, све то је нас ојачало. И све то је ништа.

Читајући песме својих ученика са којима сам три године радила у правцу оснаживања представљања стваралаштва код деце, могу да кажем да сам фасцинирана њиховим радовима. То су зрели радови, израз је јасан, слике су богате, њихове песме обилују стилским фигурама. Ту се негује ритмичност, јасноћа и изражајност. Свака песма има снажну поенту са акцентом на последњој строфи која даје лични печат целој песни.

Дефинитивно је тачно да добијамо онолико колико дајемо. Као неко ко се пет година бави у раду са децом креативним писањем и представљањем њихових радова, дала сам много. Времена, подршке, разумевања. Али, добила сам мале зреле песнике који већ стрпљиво очекују прве самосталне збирке песама.

Смисао мог рада са децом у правцу неговања писања можда неће препознати свако. Но, важно је да су деца препознала. И знам и верујем да ће та деца наставити да негују писање и код себе и код других.

А ја? Па ја ћу неговати и даље свој „стил“. Стил који критикују они који га не познају. Бићу ловац на младе песнике, развијаћу код деце вештине неопходне за будућност и демонстративно ћу напустити сваки разговор у коме се генерализују данашња деца. Пет година за будућност је тек почетак. Сви ми који радимо са децом цео радни век морамо посветити будућности.

Од школе се брзо расте

Да ли ти је ико рекао
Зашто сад у школу крећеш?
Идеш да би знање стекао,
Али ти у школу нећеш...

Погледај добро горе,
На југ сада крећу ласте.
Али, слушај шта говоре:
Од школе се брзо расте!

Немој, дете, туговати,
Пакуј торбу и ужину!
Школа ће те насмејати
Кад осетиш ту милину
Како растеш уз дружину.

Школа није за мучење,
Очи њене враголасте
Позивају на дружење.
Од школе се брзо расте!

Школа теби крила даје,
Тајне крије мрвичасте,
Од школе се срца сјаје,
Од школе се брзо расте.

Звоно дружину радује
Усред зиме пахуљасте,
Жагор дечји руке греје,
Од школе се брзо расте.

Кад пролећно сунце сине
Кроз све биљке дрвенасте,
Цвета школа од милине,
Од школе се брзо расте.

Кад у прву клупу ставе
Обрашчиће руменкасте,
Све се муке забораве,
Од школе се брзо расте.

Прође цело полугође,
Са југа долазе ласте.
Свака прво у школу дође,
Јер у школи сунце расте.

Он је здрав

Ако заувек побегнем из школе
Биће то зато што су наставници сурова бића.
Они децу уопште не воле
То је гомила старих и хладних досадњаковића.

Био је распуст, распуст је прошао
У минут до осам стиже Лазар
За њим је одмах наставник дошао.
А ми вриштимо: Хеј, па он је здрав!

Наставник погледом серијског убице
Пресече наше усхићење.
Где су свеске и пернице?
Шта ако је Лазар ту? Време је за учење.

Ти си, мали, крив за ово,
Сада ћеш први одговарати!
Погрешиш ли реч, ма макар слово,
Уписујем један. Не гледај ме тако!
Са мнош се не смеш расправљати!

Наставниче, ништа не знам,
Дуго сам био болестан.
То није оправдање, знаш и сам,
За не знам следи један!

Другове гледам, сви ко мишеви,
Нико ни реч да га одбрани,
Цео ми разред одједном посиви,
Устајем и вичем: Извините, ми смо криви!

Срећни смо што је међу нама
После толико болничких дана.
Да се буним не смем, знам.
Али молим вас, место њему
Мени упишите један!

Наставнику до приче више није,
Отвара дневник, уписује час,
Смркнут поглед од нас крије
И пита: Ко је, децо, одсутан данас?

Најлепше чудо изнад Бољевца

Наш град у источној Србији,
познат је по занимљивој историји.
Изнад града надвила се планина,
а испод ње широка долина.

Ртањ је ремек-дело природе,
сви путеви ка њему воде.
Ко год га угледа остане без даха,
о њему сведоче и приче мојих предака.

Стрмих литица и оштрих гребена,
саткана је од кречњачког камена.
Има много бездана, шупљина, пећина
а испред њега дуга котлина.

Препун извора хладне пијаће воде,
и много стаза које ка самом врху воде.
За планинаре и посетиоце је као у рају,
они поред тога уживају у ртањском чају.

На самом Шиљку црквица мала,
урушена, али историју записала.
Памти она неколико рата,
то ми је причао и деда и мој тата.

Различите врсте расту на овој планини,
травари кажу да свака биљка чудо чини.
О њој разне легенде говоре,
да на њој бића са друге планете бораве.

Па се виђају чудна светла, разних облика,
некада мања, некада велика.
И зар све ово није чудо,
ко год дође на Ртањ проведе се лудо.

Писмо од непознате особе

Пролазила сам својом улицом,
и срела сам се са комшиницом.
Комшиница ми нешто рече,
а ја је не разумех, јер је било вече.

Кад приђох кући угледах сандуче,
а из њега су вириле две веће коверте.
Отворих коверте две,
а у њима речи тајанствене.

Не знам од кога су и одакле,
али су ме те речи дотакле.
Биле су написане с љубављу
за једну стару госпођу.

У питању је погрешна адреса,
требала сам да однесем у улицу Чемпреса.
Куцнула сам на врата,
отворила ми је старица.

Предала сам јој писмо,
и од тада виделе се нисмо.
Касније сам чула да је била тужна и сетна,
јер дуго није видела свог сина.

Син је писао мајци са фронта,
где је рат однео много живота,
много се напатио, гладовао и смрзавао
и у рововима спавао.

Монтевидео

Једне касне вечери,
Ушушкан у свилену постељу
Лешкариш тако, размишљајући
О свему што ћеш радити
Ујутру кад сунце сване.
Како ћеш вредан постати!

Направићеш здрав доручак,
Наместити кревет,
Па можда чак
И научиш нешто за тај контролни
Који те чека у понедељак.

Усисаћеш собу,
Прочитати књигу,
Сложити гардеробу,
Одбацити сваку бригу.

Сви ће се зачудити
„Откуд тај преокрет?“.
Почела је да игра балет,
Почео је да свира кларинет,
Добила је петицу на контролном,
Био је похваљен на усменом,
„Како се све променило том брзином?“

Сви ће бити запањени.
Одушевљени.
Без речи

И све би то било
Сјајно,
И бајно,
Да ниси цео дан провео,
У кревету,
Гледајући „Монтевидео”.

Свемир у нама

Молим те.
Отвори врата свемира у нама.
Обуздај сваку мисао.
Сваки дах.
Не остављај оно што...
Завршио ниси.
Зароби свемир у нама.
Песму, гласну, пусти у нас.
Брижност да се улије у душе наше.
Хајде да се поново заљубимо.
У оног истог дечака, и у ону исту девојчицу.
Јер ипак.
Један од нас је вероватно више волео.
Да пустимо.
Да поново лудује онај свемир у нама.
Да лудују лутања.
Дечија лутања у свемире.
Која су, можда, била илузија.
Илузија.
Свемира у нама.

Дирљива песма

Пре него што почнем.
Замолила бих...

Сваку птицу што пева на грани сваки час.
Свакој измрзлој пшеници што чека свој клас.

Сваком измрзлом мишу што спава у мокрој рупи.
Сваком старцу, што седи сам на клупи.

Свакој болесној души што дочека зору.
Сваком заборављеном камену у мору.

Сваком раднику што данас ни часа није сео.
Сваком дечаку што данима ништа није јео.

Свакој маленој девојчици што плаче.
Сваком болу, што боли јаче.

Сваком војнику који данас гине.
Сваком лекару, који тумор скине.

Свакој лепоти, којој нико ни да приђе.
Сваком детету на Свету које је риђе.

Свакој старици, којој нико да дође.
Свакој срни кроз коју метак прође.

Сваком играчу што промаши гол.
Сваком свирачу што одсвира мол.

Сваком детету које се боји мрака.
Свакоме ко због насиља изађе из брака.

Сваком човеку што нема кров над главом.
Сваком малишану, који пати за мамом.

Сваком планинару што се попне до врха.
Свакој вази сто је крха.

Да вас питам. Да вам кажем БРАВО.

Да ви. И сви ми. Имамо право.

Да нико на Свету није сам.
И да за сваку слику, постоји рам.

Плач је у реду.
У понедељак, у петак, у среду.

Сузе не гребу, сузе не пеку.
Од суза, можете створити реку.

Свако од вас на Свету.
Своју реку.

Зимска ноћ

Зимске ноћи хладно је врло,
Сваког од хладноће боли, стеже грло.
Оштар и бео снег пада,
Улицом мокром иде девојка млада.

Девојка своју љубав види,
Инстинкт јој каже, иди, иди.
Она оде и од снега се макну,
Он јој понуди своју јакну.

То се зове ценглмен прави.
Лед се купа у реци Сави,
Леп је врло Дунава ток.
Између девојке и дечка деси се цмок.

Девојчица са цветом у коси

Очи као небо плаве
Чистије од сваког мора,
Коса јој је била златна,
Кућа јој је била гора.

Свакога би дана она
Своју косу цвећем красила,
Јутром би роса млада
Косу њену квасила.

Имала је она нешто
Што је тајила, од многих крила.
Била је то велика грешка.
У младог се ловца заљубила.

Имао је једну ману,
Да воли он није знао.
Наивна је она била,
А он о љубави није маштао.

Војничка мајка

Огрејао нас је крвави месец.
Мајка је чекала свога сина
Док се небо није ни снило.

Син се борио,
За српска родна поља,
За слободу српског народа,
Да се српска застава вије од Косова до Келебије
Причала је, сине мој, што сам те послала у бој...
Пушку никад не упире своме народу у лице,
Бори се за будуће Српчиће.
Сети се јунака Обилића, браће Немањића који ослободише српску
земљу од зла.
То хтеде и он.

Зимска ноћ је стигла,
Мајка је сањала свога сина.
Лед је облио двориште,
Мајка је још увек чекала то дериште.
Црвена киша је лила,
Знала је мама да је то победа сина.

Гледа мајка,
У цветна поља.
Види јунака
На њему орден до ордена.
Син пун рана,
Срећан што га код куће чека мама.

Ноћ без месечине

Стазе, неосветљене, саме,
Чуче у мраку.
Прогутала их гласна тишина,
И гризе их бол.

Оне невине,
Јадне, за злочин су оптужене.
Неко им је месец здипио.

Стазе саме у мраку,
И људи који по њима шетају,
Гута их мрак, гризе их бол.

Не знају где иду.
Не знају камо су пошли.
Не знају куда су дошли.

Једни друге ударају,
Међусобно се обарају,
Руше, и масакр изазивају.

Неко им је месец здипио,
Ноћ без месечине,
Ноћна мора.

Нема светлости, и праха белог,
И звезда што тај прах разносе.
Нема их...

Људи се гурају и бију.
Крвопролиће их посматра,
Диже се пламен, пали се ватра.

Дижу узбуне,
Аларме разне,
Вике лажне..

Ноћ без месечине,
Месечева светлост је нестала у тами,
Неко је здипио бели месец.

Стаза која нас води,
Биће неоткривена,

Све док се месец на своје место не врати.

Ноћ без месечине,
Мора да престане.

Заборавена пролет и љубов¹²

Пролет е.

Спиеш ли се уште на истата страна од креветот?

Дали се уште гори онаа ламба од левата страна?

Го сакаш ли се уште мирисот на лалињата
и дали оние кактуси крај прозорецот
се исушија?

За што мечтаеш кога мислите ќе ти
одлетаат далеку?

Има ли нешто ново откако не нема нас?

Пролет е.

Дали остана уште нешто од онаа
далечна наша пролет?

Дали станот е ист како и претходно?

Дали успеа да ги прочиташ сите книги
на Гијом Мисо?

Ме чекаш ли?

Ме гледаш ли мене во секој агол?

Колку пати ја препрочита Рингишпил?

Сеќавањата останаа ли исти?

Пролетта остана ли иста?

Оној април дали се уште буди сеќавања?

Те боли ли кога ќе замирисаат јоргованите?

Среќна ли си, љубена?

Го чуваш ли оној цвет, што нежно ти го ставив во косата,
оној април, зад аголот
кадешто цутеа бадемите?

Пролет е.

Дали се уште секое утро Луна
ја испраќаш будна?

Минуваш ли уште низ истите улици?

12 Првонаграђена песма на фестивалу „Пролет, Љубов,Смеа“ 2023. године у категорији средњошколаца

Одиш ли на истите места?
Го пиеш ли кафето сама, со книга во рацете,
во кафулето на долната улица?

Пролет е, љубена.
Се уште некогаш чекорите сами ме носат
до онаа далечна наша пролет,
до оној сега во сеќавање април
и до мирисот на јоргованите и бадемите.
Не дозволувај љубена,
пролетта да се изгуби во сеќавањата,
не дозволувај заборавот да ја понесе со себе.
Јас останувам на своето, засекогаш,
до бескрај.

Заборављено пролеће и љубав

Пролеће је.
Да ли још увек спаваш на истој страни кревета?
Да ли још увек светли она лампа са леве стране?
Да ли још увек волиш мирис лала?
И да ли су се они кактуси крај прозора осушили?
О чему сањаш кад пожелиш да одлетиш?
Има ли нешто ново откако нас нема?

То пролеће.
Да ли је нешто остало од тога?
Наше далеку пролеће?
Да ли је стан исти као пре?
Да ли си успела да прочиташ све књиге?
Гијома Мизоа?

Чекаш ли ме,
Видиш ли ме на сваком углу?
Колику пута сам поново прочитао Рингишил?
Да ли су сећања остала иста?

Да ли је пролеће остало исто?
Да ли април још увек буди успомене?
Да ли боли када осетиш мирис јоргована?
Јеси ли срећна, љубави моја?
Чуваш ли тај цвет који сам ти нежно ставио у косу,
тог априла, иза угла,
где су цветали бадеми?

То пролеће.
Да ли су још увек свако јутро с Месецом
дочекујеш будна?
Да ли и даље пролазите истим улицама?
Да ли идеш на иста места?
Да ли пијеш кафу сама, са књигом у рукама,
у кафићу у доњој улици?

*Пролеће је, љубави моја.
Понекад ме сами кораџи носе
до тог нашег далеког извора,
до оног сада у сећању априла
и на мирис јоргована и бадема.
Не дај, љубави моја,
пролеће да се изгуби у сећањима,
не дозволи да је заборав понесе са собом.
Заувек стојим ту
до бескраја.¹³*